

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

A

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI

Bakalářská práce

**Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých
Budějovicích
Katedra pedagogiky a psychologie**

**Znakový jazyk – speciální forma komunikace neslyšících s jejich okolním
světem**

**Sign language – the special form of communication people without
hearing with the outside world**

Bakalářská práce

**Vedoucí bakalářské práce
PaedDr. Eva Suchánková, Ph.D.**

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „ Znakový jazyk – speciální forma komunikace neslyšících s jejich okolním světem“ zpracovala samostatně s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Poděkování

Dovoluji si upřímně poděkovat vedoucí práce PaedDr. Evě Suchánkové, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce, za její cenné rady, zajímavé podněty, vstřícnost a trpělivost. Děkuji za její čas strávený při konzultacích nad prací. Zároveň můj dík patří i Ing. Martinu Novákovi z ČUN a Mrg. J.Servusové z Komory.

Anotace

Bakalářská práce se snaží přiblížit svět sluchově postižených, zejména systém jejich komunikace mezi sebou samými, ale i s okolím, tedy slyšícími lidmi.

V prvním oddíle jsou rozebrány sluchové vady, dělení jednotlivých typů a popis stupňů vad. V dalším oddíle práce seznamuje s komunikačními systémy, dále mapuje a popisuje znakový jazyk jako zvláštní specifickou formu projevu, který neslyšícím a sluchově postiženým jedincům umožňuje adekvátní projev a komunikaci v běžném i veřejném životě. Třetí část práce tvoří pohled na legislativu v České republice, na zákony, které napomáhají neslyšícím žít důstojný život. Rozebrána je zde i otázka tlumočnických služeb v ČR.

Praktická část je zaměřená na rozbor naplňování jednotlivých bodů zásad Bruselské deklarace o znakových jazycích.

Klíčová slova: sluchová vada, (N)eslyšící, znakový jazyk, komunikační systémy, Bruselská deklarace, tlumočení – tlumočnick...

Abstract

This the sistry to give us an idea of the hearing impairment people's world, especially the system of communication among them selves, but also with the surroundings, so with hearing people.

In the first sectionare analyse hearing impairments a dividing of types and a description of the impairments. In the next section the work presents cummunication systems, as well as maps and describes the sign languageas specific form of expression, which hearing impairment people abet an adequate expression and communication in every day and public life. The third part of this work creates a look at the legislation in the Czech Republic, at laws that help the hearing impairment people to live a dignified life. There is analyzed a question of interpreting service in Czech Republic.

The practical part is focused on analyzing of the implementation of individual points of the principles of the Brussels Declaration about sing languages.

Key concepts: hearing impairment, hte Delf, sign language, communication systéme. The Brussels Declaration, interpreting – interpret

ÚVOD	9
1. SLUCHOVÉ VADY	10
1.1. TYPY SLUCHOVÝCH VAD	12
1.1.1 PERIFERNÍ SLUCHOVÉ VADY	12
1.1.1.1 PŘEVODNÍ SLUCHOVÉ VADY	12
1.1.1.2 PERCEPČNÍ SLUCHOVÉ VADY	13
1.1.1.3 SMÍŠENÉ SLUCHOVÉ VADY	13
1.1.2 CENTRÁLNÍ SLUCHOVÉ VADY	14
1.2 STUPNĚ SLUCHOVÝCH VAD.....	14
2. KOMUNIKAČNÍ SYSTÉMY	17
2.1 ORÁLNÍ KOMUNIKACE	19
2.2 ZNAKOVÝ JAZYK	22
2.3 ZNAKOVANÁ ČEŠTINA	31
2.4 PRSTOVÁ ABECEDA	32
2.5 TOTÁLNÍ KOMUNIKACE	35
3. LEGISLATIVNÍ OCHRANA NESLYŠÍCÍCH	37
3.1 LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD.....	37
3.2. ZÁKON O ZNAKOVÉ ŘEČI	39
3.3 ZÁKON O SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH.....	42
3.4 ČESKÁ KOMORA TLUMOČNÍKŮ	43
3.4.1 OSOBA TLUMOČNÍKA	44
3.4.2 ĚTICKÝ KODEX TLUMOČNÍKA ZNAKOVÉHO JAZYKA	45
4. CÍL ŠETŘENÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	47
5. HYPOTÉZA	47
6. CHARAKTERISTIKA ŠETŘENÉHO VZORKU	47
7. METODY A METODIKA ŠETŘENÍ	50

8. EVROPSKÁ UNIE	51
8.1 BRUSELSKÁ DEKLARACE O ZNAKOVÝCH JAZYCÍCH	52
8.1.1 ZÁSADY BRUSELSKÉ DEKLARACE	54
ZÁVĚR	61
SHRNUTÍ	63
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	64
INTERNETOVÉ ZDROJE	66
SEZNAM TABULEK	67
SEZNAM OBRÁZKŮ	67
PŘÍLOHY	68

Úvod

Interpersonální vztahy mezi lidmi se odehrávají na úrovni verbální, ale i neverbální komunikace. Komunikace se z hlediska dorozumívání stává důležitým momentem v životě každého člověka. Pomáhá mu porozumět světu, do kterého se narodil, integruje ho do společenství lidí, do skupiny, ke které náleží. Aby mohla socializace a integrace jedince proběhnout v pořádku, musí probíhat i adekvátní komunikace směřující k vytyčenému cíli.

U zdravého člověka je proces verbální komunikace naprosto přirozenou součástí života. Ale ne všichni lidé mají to štěstí, že jejich sluch není z různých příčin poškozený. Neslyšící tvoří v naší společnosti poměrně velkou skupinu lidí, kteří ke svému životu potřebují jiné výrazové prostředky než my ostatní zdraví. Tomu napomáhají již vytvořené komunikační systémy, které jsou v této práci popsány.

Svět neslyšícího člověka je světem nepředstavitelného naprostého ticha, které staví velké bariéry v komunikaci se slyšící majoritou. Je důležité se seznamovat se společenstvím Neslyšících, podporovat je a snažit se jim co nejvíce přiblížit v pochopení jejich handicapu. A právě o to se snaží tato bakalářská práce.

1. Sluchové vady

Sluchový orgán je jedním z nejkompexnějších orgánů v lidském těle. Prostřednictvím našich uší je zvukové vlnění přijímáno z okolí, v hlemýždi je převedeno na sled elektrických impulzů a sluchovým nervem vysláno do mozku, kde je přijímaný zvuk následně analyzován a interpretován.

Sluchovou vadu (zhoršení/ztráta sluchu, nedoslýchavost) lze definovat jako zvýšení sluchového prahu, které je trvalé, nemá tendenci ke zlepšení a nelze ho ovlivnit žádným způsobem léčby. Vada se projevuje nedoslýchavostí. Sluchová porucha v širším slova smyslu je každé snížení ostrosti sluchu nebo změna kvality sluchového vjemu, který není v normálu. Může mít buď kvantitativní, nebo kvalitativní povahu.

Světová zdravotnická organizace World Health Organisation (WHO) definuje jako neslyšícího toho člověka, který ani s největším zesílením neslyší zvuk. Hluchotu lze také definovat jako neschopnost slyšet akustické signály – těmi jsou zvuky a tóny, které člověk zachycuje svým sluchovým aparátem - uchem.

Sluchové postižení sebou svému majiteli přináší obrovskou bariéru v komunikaci s okolním světem a následně se toto vše odráží do celého vývoje osobnosti neslyšícího. Zasahuje oblast jak poznávacích procesů, tak vztahy k prostředí a v neposlední řadě i vztah sama k sobě. Co se týče zastoupení sluchových vad v České republice, tak nedoslýchavost různé závažnosti postihuje asi 5 % obyvatelstva. Odhady pro ČR hovoří o 0,5 milionu sluchově postižených (5 %), z nichž naprostou většinou tvoří starší jedinci. Asi 15 tisíc sluchově postižených se s vadou sluchu narodili nebo jejich vada vznikla v dětství (0,15 %), z toho necelých 8 tisíc má praktickou

nebo úplnou hluchotu. V ČR je asi 7 300 uživatelů znakové řeči. Fyziologicky rozsah lidského sluchu mladého jedince je 20 – 20 000 Hz a 0 – 120 dB. Tím je ohraničeno sluchové pole. Hluchota může být vrozená nebo získaná. Vrozené vady jsou asi z 55 – 60 % dědičné. (<http://www.solen.cz/pdfs/med/2007/12/07.pdf>) [15.1.2012].

Audiometrie je jednou z metod vyšetření sluchu. Jde o vyšetření prováděné pomocí tónového generátoru, kterým se testuje citlivost sluchu na jednotlivé tóny. Audiogram je křivka ostrosti sluchu či hranice slyšitelnosti pro jednotlivé kmitočty zvuku.

Na základě přiznání stupně postižení z důvodu úplné nebo praktické hluchoty jsou přiznány určité výhody. Těmi jsou například nárok na bezplatnou tlumočnickou službu při návštěvě u lékaře, vyřizování úředních záležitostí a dalších případných potřeb Neslyšících v rozsahu 24 hodin za kalendářní rok. Jak dále podotýká Krahulcová (2003, s. 61), podle výše uvedeného zákona toto právo náleží všem osobám které vlastní průkazku ZTP nebo ZTP/P. Přičemž průkazka ZTP značí postižení II. Stupně a průkaz ZTP/P označuje postižení III. Stupně. Postižení II. stupně je přiznáno při úplné nebo praktické hluchotě. Postižení III. stupně dítěti s úplnou nebo praktickou hluchotou do doby, než ukončí povinnou školní docházku.

Jak uvádí Krahulcová (2003, s. 295), tak se stupeň postižení stanovuje podle míry snížení sluchu pro řeč, přítomnost ušních šelestů či poruch řeči. Pro výpočet ztráty sluchu se používá vzorec podle Fowlera:

Ztráta v % = ztráta v % na frekvenci 500 + 1000 + 2000 + 4000 Hz

Ztráta sluchu v dB se vypočítá jako průměrná ztráta sluchu naměřená při audiometrii bez sluchadla při kmitočtech 500 Hz, 1000, 2000 a 4000Hz.

1.1. Typy sluchových vad

Vady sluchu dělíme:

podle doby, kdy vada vznikla:

Jsou jimi vrozené vady (prelingvální) a vady získané.

podle narušených částí sluchového aparátu:

Sluchové vady z hlediska místa vzniku poškození rozlišujeme na dvě skupiny. První tvoří periferní sluchové vady, druhou skupinou jsou centrální vady sluchu.

1.1.1 Periferní sluchové vady

Periferní sluchové vady vznikají poškozením periferní části sluchového analyzátoru a zároveň i periferního neuronu.

Medicína rozlišuje tři druhy těchto vad:

- převodní (konduktivní)
- percepční (senzoryneurální)
- smíšené (kombinované)

1.1.1.1 Převodní sluchové vady

Převodní (hypacusis conductiva) - u této vady jsou sluchové buňky z medicínského hlediska v pořádku, ale nejsou stimulovány zvukem. Problém se nachází v zevním zvukovodu nebo středním uchu, kde je nějakým způsobem ztížený převod zvuku. To znamená, že vady vznikají v důsledku patologie zevního a středního ucha, které zajišťuje přenos zvukových vln. V tomto případě jsou oslabeny hluboké frekvence. Převodní

vady jsou co do četnosti výskytu časté, ale nevedou k úplné hluchotě. Původcem mohou být například časté záněty středního ucha, ucpání zvukovodu ušním mazem, tekutinou ve středním uchu, perforací bubínku, neobvyklým srůstem kůstek středního ucha. Důsledkem těchto vad je nedoslýchavost. Převodní sluchová vada nemusí být trvalá a často ji lze odstranit léčebnými postupy - léky či chirurgicky. V některých případech může pomoci i sluchadlo nebo středoušní implantát. Postižení touto vadou slyší sice málo, ale rozumí tomu, co říkají ostatní lidé.

1.1.1.2 Percepční sluchové vady

Percepční (senzorieurální) – v tomto případě dochází k poruše vnitřního ucha, změně skladby nebo složení vnitroušních tekutin, poškozením sluchových buněk nebo sluchových nervů a poškozením smyslového epitelu vláskových buněk v Cortiho orgánu. Při této vadě jsou nejvíce postiženy vysoké frekvence. Nemocný je schopen slyšet buď hodně hlasitě nebo neslyší vůbec nic. Příčinou této vady mohou být například hnisavý zánět mozkových blan (způsobuje úplnou hluchotu) nebo prodělané zarděnky v počátku těhotenství matky postiženého dítěte. Mezi další faktory, které způsobují vznik této vady je vystavení jedince velmi hlasitým zvukům, vliv genetických predispozic, poranění hlavy, virová infekce ve vnitřním uchu. Percepční vady jsou mnohem závažnější než vady převodní. Léčba je prováděna například kortikoidy, vitamíny, sluchadly nebo kochleárními implantáty. Jedinec postižený touto vadou slyší, ale nerozumí.

1.1.1.3 Smíšené sluchové vady

Člověk trpí zároveň oběma typy výše zmíněných sluchových vad - senzorieurální i převodní. Tato smíšená porucha tak postihuje jak vnitřní, tak vnější nebo střední ucho. Kompenzace spočívá většinou v kombinaci

použití léků či chirurgického zákroku a použitím sluchadel nebo středoušního implantátu.

1.1.2 Centrální sluchové vady

– tato vada vzniká v oblasti korového a podkorového systému sluchových drah -mohou být způsobeny jednak organickou změnou a jednak změnou funkční.

1.2 Stupně sluchových vad

Sluchové vady se dělí na několik kategorií, a to podle naměřené velikosti ztráty sluchu. Světová zdravotnická organizace World Health Organisation (WHO) a Mezinárodní úřad pro audiologii (Bureau Internationale de l' Audiologie et Phonologie – BIAP) doporučují velikost ztráty sluchu definovat podle údajů, které jsou uvedeny v tabulce (Hrubý 1998 s. 55).

Názvy kategorií ztráty sluchu podle WHO a BIAP	
Velikost ztráty sluchu podle BIAP	Název kategorie ztráty sluchu
0 - 25 db	normální sluch
26 - 40 dB	lehká nedoslýchavost
41 - 55 dB	střední nedoslýchavost
56 - 70 dB	středně těžké poškození sluchu
71 - 90 dB	těžké poškození sluchu
více než 90 dB	velmi závažné postižení sluchu

Tabulka č.1

Lehká nedoslýchavost – lidé mají problémy s dorozumíváním v hlučném prostředí. Při této diagnóze nerozumí normální řeči na vzdálenost 4-5m a výše.

Střední nedoslýchavost (střední ztráta sluchu) hypacusis – pokud je řečník vzdálený na víc jak jeden až tři metry, má sluchově postižený velký problém porozumět řeči.

Středně těžké poškození sluchu – sluchově postižený, vybavený sluchadlem v tiché místnosti, ve které úroveň rušivých zvuků nepřesahuje 50 dB, rozumí bez odezírání smyslu vyslovených jednoduchých vět alespoň v 90%.

Těžké poškození sluchu – jedinec je schopen slyšet na vzdálenost menší než jeden metr. Sluchově postižený vybavený sluchadlem vnímá zvuk mluvené řeči (ztráta slyšení 85–90 %, více než 70 dB), ale nerozumí.

Velmi závažné postižení sluchu – úplná hluchota (surditas) - znamená, že sluchově postižený s jakýmkoli zesílením zvuku nevnímá zvuk, pouze případné vibrace (ztráta slyšení 100 %, více než 90 dB).

Podle Puldy (1994, s. 16-17) jsou děleny sluchové vady na kategorie se ztrátami sluchu následovně:

Klasifikace vztahující se ke stupni zhoršení sluchu:		
ztráta sluchu	název/pojmenování	dopad
<30 dB	lehká ztráta sluchu (lehká nedoslýchavost)	mluvení šepem rozumí jen za pomoci kompenzační pomůcky
30–60 dB	střední ztráta sluchu (střední nedoslýchavost)	problém porozumět hovoru pokud je řečník vzdálen dále než 1m (= 3.2808 ft.)
60– 90 dB	vyšší stupeň nebo vysoká pravděpodobnost ztráty sluchu (vyšší stupeň nebo těžká nedoslýchavost)	nerozumí mluvené řeči bez kompenzačních pomůcek
90– 120 dB	zbytky sluchu (neslyšící)	částečné zbytky sluchu, které mohou napomáhat vnímání jazyka
>120 dB	neslyšící	neschopnost slyšet ani s pomocí sluchových pomůcek

Tabulka 2

Lehká nedoslýchavost – sluchová ztráta 20-40 dB – slyší řeč ze vzdálenosti větší než 3 m. Nemá větší potíže s mluvenou řečí, ale v hluku má potíže slyšet tichou řeč.

Střední nedoslýchavost – sluchová ztráta 40 – 70 dB – slyší hlasitou řeč do vzdálenosti 3 m. V tichém prostředí sluchadlo umožňuje běžnou komunikaci. V hluku rozumění běžné řeči selhává.

Těžká nedoslýchavost – sluchové ztráty 70-90 dB – slyší hlasitou řeč na vzdálenost menší než 3 m (velmi deformované slyšení, srozumitelnost je silně narušena, sluch není schopen vnímat běžnou slovní komunikaci. Řeč lze rozvinout za pomoci sluchadel nebo zesilovacích zařízení.

Oproti tomu Krahulcová (2003, s. 296) definuje stupně poškození sluchu na tyto kategorie:

Úplná hluchota = znamená, že sluchově postižený s jakýmkoliv zesílením zvuku nevnímá zvuk, pouze případné vibrace (ztráta slyšení 100%, více než 91dB).

Praktická hluchota = znamená, že sluchově postižený vybavený sluchadlem vnímá zvuk mluvené řeči (ztráta slyšení 85 – 90 %, více než 71 dB), ale nerozumí.

Nedoslýchavost = znamená, že sluchově postižený vybavený sluchadlem v tiché místnosti, ve které úroveň rušivých zvuků nepřesahuje 50 dB, rozumí bez odezírání smyslu vyslovených jednoduchých vět alespoň v 90%.

Jak je z výše uvedeného zřejmé, klasifikace kategorií sluchových vad nejsou sjednocené a jednotně definované.

2. Komunikační systémy

Bez komunikace by na Zemi nic nefungovalo. Komunikace je výměnou významů použitím běžného systému symbolů. Člověk je tvor společenský a je schopen s ostatními lidmi komunikovat – sdělovat si informace, potřeby a vytvářet mezilidské vztahy. I přesto, že v komunikaci hraje hlavní roli především verbální (slovní) projev, dorozumíváme se i jinak než slovy. Komunikace v podstatě znamená přenos informace mezi zdrojem a příjemcem za použití signalizačního systému. Tímto systémem může být buď přirozený jazyk, který prošel dlouhým vývojem během historie lidstva nebo umělý jazyk, který byl vytvořen za zcela specifickým účelem dorozumění se například s neslyšícími lidmi. Komunikují mezi sebou nejen lidé, ale i zástupci flory i fauny. Květiny „hovoří“ se včelami za účelem úspěšného opylování, mravenci se dorozumívají pomocí feromonů, včely tancem. Lidé se v dávných dobách nejdříve dorozumívali pouze posunků a skřeků, které později povýšili na artikulovanou řeč. Řeč je soustava znaků, v níž je zakódováno nějaké sdělení. Mohou jím být mluvená i psaná slova, gesta nebo způsoby chování. Řeč člověk užívá buď k verbálnímu, nebo neverbálnímu projevu. Verbální komunikace je založená na slovním vyjádření myšlenek a pocitů jedince, zatímco neverbální komunikace je řečí těla. Při neverbální komunikaci „hovoří“ výraz tváře čili mimika, postoj těla. Řeč je individuální mentální aktivita člověka, zatímco jazyk je systém znaků (symbolů), které mají svou gramatickou stavbu. Verbální znaky (symboly) tvoří jazykovou slovní zásobu a mají v dané společnosti obecně sdílený význam. Existence jazyka umožňuje tedy kódovat věcné i abstraktní významy a dále je předávat. Jazyk je úzce spjat s myšlením, je jeho nástrojem, je nevyšší formou komunikace. Prostřednictvím jazyka tedy můžeme svět kolem nás nejen barvitě popsat, ale skrze jazyk jej také

dokážeme chápat. Jen díky vzniku a užívání jazyka existuje lidská kultura a je neustále schopná se vyvíjet.

Komunikačním prostředkem zdravého slyšícího člověka v naší zemi je český jazyk (jeho mluvená forma) naproti tomu neslyšící jedinec, vzhledem ke svému smyslovému handicapu, potřebuje jiný systém pro interakci s protějškem. Těmito prostředky jsou vizuálně-motorické komunikační systémy, mezi které patří prstová abeceda nebo znakový jazyk.

„Využití běžné řeči je v komunikaci s lidmi s postižením někdy velmi komplikované, v některých případech dokonce nereálné. (...) Potom je pro vzájemné dorozumění nezbytné najít jinou přiměřenou a vhodnou cestu; možnosti nabízí alternativní (náhradní) a augmentativní (doplňková) komunikace (AAK) s cílem umožnit i takto handicapovaným lidem plnohodnotnou existenci ve společnosti, včetně respektování jejich práva na rozhodování, prezentaci vlastních myšlenek, vzdělávací potřeby apod.“ Ludíková in Slowík (2010, s. 19).

Jak dále Slowík (2010) zdůrazňuje, slovní symboly by měly být snadno srozumitelné (dekódovatelné), významově jasné. Komunikační systém má být logický a reprodukovatelný. Logický ve smyslu založení systému na logických pravidlech, které si jedinec osvojí, a tak porozumí významu symbolů. Reprodukovatelný ve smyslu jeho rychlé a snadné dostupnosti v reálných komunikačních situacích. V České republice podle Slowíka (2010, s.19) patří mezi nejvyužívanější komunikační systémy kromě znakového jazyka i znak do řeči (gestikulace), piktogramy, dotykové dorozumívací systémy apodob.

2.1 Orální komunikace

Nejdůležitějším cílem orální komunikace je vytvořit u sluchově postiženého jedince mluvenou řeč, a to jak v orální, tak grafické podobě. Za její nejdůležitější složku bývá považováno odezírání. Odezírání je komplexní proces, který je charakterizovaný schopností rozumět hlasité řeči pomocí zrakového vnímání pohybů rtů, gestikulace, výrazu obličeje. Odezírání je činnost člověka, kterou lze provozovat za určitých podmínek. Mezi základní podmínky pro úspěšné odezírání jsou kvalitní osvětlení a vzdálenost dvou komunikujících jedinců od sebe. Tyto podmínky dělíme na vnější a vnitřní, přičemž za vnější podmínky je považováno již zmíněné dobré osvětlení obličeje osoby, která mluví, dále správná artikulace, přibližně stejná úroveň obličejů komunikujících osob a ostatní podpůrné složky. Těmi jsou výraz očí, celkový výraz obličeje, jednoduchá, přirozená gesta, mimika apod. Vnitřními podmínkami jsou myšleny předešlé vlastní zkušenosti s odezíráním, aktuální psychický stav jak odezírajícího, tak mluvícího jedince. Také dosažená úroveň řeči, slovní zásoba a gramatika jsou dalšími z vnitřních podmínek při odezírání.

Orální metoda byla v Čechách nařízena a používána od dvacátých let 20. století. Jak k tomuto tématu uvádí Hrubý: „*Hlavním znakem orální metody je vyloučení jakýchkoliv posunků ze vzdělávání neslyšících. Orální metoda považuje za vůbec nejdůležitější charakteristiku člověka jeho schopnost ovládnutí mluvené řeči. Všechno musí být obětováno jednomu jedinému cíli – naučit neslyšící dítě mluvit. Mluva je dokonce považována za mnohem důležitější než vzdělání.*“ (Hrubý, 1999, s. 57 - 58). Z toho vyplývá, že prakticky nezáleží na vzdělání dítěte, ale pouze na jeho mluvení.

Nicméně orální metoda během doby logicky prošla přirozeným vývojem. Z metody, která hlásala, že je zakázané používat při výuce cokoliv, co by napomohlo lepšímu zvládnutí a porozumění mluvené řeči, se postupem času vyvinuly přístupy, které například povolují používat navíc prstovou abecedu nebo odezírání.

Orální metoda procházela zcela logicky, na základě určitých kritických názorů a nových poznatků, postupným vývojem. Dělení orálních metod uvádí Hrubý (1999) takto:

Unisenzorický či sluchově slovní přístup.

Tzv. akupedisté tvrdí, že dítě má vždy zachovány nějaké zbytky sluchu, které je možné rozvinout. Podle jejich názoru zrakové podněty odvádějí pozornost jedince od podnětů sluchových, proto na člověka musí být mluveno zezadu, aby nemohl odezírat. Odezírání podle akupedistů zmenšuje zájem o trénink sluchu.

Multisenzorický (aurálně-orální) přístup.

Tento přístup umožňuje dítěti současně i odezírat.

Čistá (ryzí) orální metoda.

Původně byla tato metoda multisenzorická = vytváření mluvy s nácvikem odezírání. Přísně však byly zakázány kromě jakýchkoliv posunků i prstová abeceda, psaní nebo čtení. Dítěti také nebylo dovoleno, aby se nejdříve naučilo číst a psát, protože by podle názorů představitelů této metody ztratilo zájem o mluvu.

Metody kombinované.

Tato metoda povoluje jak psaní, tak užívání prstové abecedy.

Rochesterská metoda.

Systém Rochesterské metody je založen na využití daktylotiky – prstové abecedy.

Metody usnadňující odezírání.

Dítěti je povoleno odezírání pomocí fonemických posunků, náznaků. Sem se řadí Forchhammerova metoda, Mund-Hand systém, klíčovaná mluva, doplněná mluvená řeč (Cud Speech).

Mezi současné orální komunikační systémy podle Krahulcové (2003) patří:

Čistě orální monolingvální systémy.

Tyto systémy se v poslední době využívají stále méně, a to především z důvodů, že jsou pomalé, finančně nákladné a v zásadě nerespektují přirozené fyziologické potřeby sluchově postiženého jedince z hlediska rozvoje jazyka. Navíc tento systém opomíjí vizualizaci mluveného jazyka.

Orální systémy doplňované vizuálně-motorickými markery slovní podstaty.

Tento druh systému je nejčastěji doplněn vizuálními prstovými abecedami, jakými jsou daktylní abeceda jednoruční, obouruční nebo smíšená, psanou podobou jazyka, doplňovanou řečí. Oproti metodě čistě orální je v tomto systému využita vizualizace mluvené řeči. Nepřesnosti a nejednoznačnosti jsou vyloučeny na základě využití přesných a jednoznačných vizuálních markerů pro morfologické znaky jazyka.

„Nevyhnutelnost a účelnost využití morfologických markerů klesá se stoupajícím znakovým rozvojem umožňujícím dokonalejší vizuální vnímání mluvy, srovnatelné s vnímáním auditivním.“ (Krahulcová, 2002, s. 29). Dochází tak k rozvoji mluvy, a jazykové struktury. Na základě čtení a psaní dochází k snadnějšímu rozvoji kognitivních procesů u dítěte.

Orální systémy permanentně doplňované vizuálně-motorickými znaky (markery) neslovního typu (nejčastěji označované jako bimodální).

Tento druh systému se také snaží o rozvoj mluvené řeči. Jedná se o smíšené systémy, které mají za cíl dosáhnout vysoké komunikativní hodnoty znaku, gesta a mimicko-gestikulačních možností od malých dětí po dospělé jedince. Mezi klady bimodálních systémů patří zlepšení vnímání mluvy, podpora komunikace a stimulace verbálního rozvoje. Oproti tomu vykazuje tato metoda i zápory, mezi které je řazena častá nepřesnost v pojmech nebo absence morfologických znaků.

2.2 Znakový jazyk

Český znakový jazyk je základním komunikačním systémem těch Neslyšících osob v České republice, které jej samy považují za hlavní formu své komunikace.

V zahraničí bylo na mezinárodní úrovni UNESCO v roce 1984 v Paříži diskutováno o důležitosti uznání znakového jazyka na roveň ostatním jazykům světa. V Evropském parlamentu byla roku 1988 schválena rezoluce o znakovém jazyce, která se týkala všech dvanácti členských zemí Evropské unie. Tento dokument například nařizoval oficiálně uznat v každé zemi svůj znakový jazyk. Uznání znakového jazyka na legislativní úrovni – přelomem byl 3. květen 1990.

Federální shromáždění rozšířilo dosavadní školský zákon, do § 3 byl dosazen nový odstavec (2) který má toto znění: „Neslyšícím a nevidomým se zajišťuje právo na vzdělávání v jejich jazyce s použitím znakové řeči nebo Brailova písma (zákon č. 171/1990 Sb.)“ (Hrubý 1997 in Jabůrek, 1998, s. 11).

Znakový jazyk je zcela specifická forma komunikace, kterou se vyjadřují a „mluví“ sluchově postižení lidé. Co tedy znamená pojem znakový jazyk?

Znakové jazyky jsou jazyky nevokální (neopírají se o zvuk) a od mluvených jazyků se tak liší způsobem své existence: jsou to jazyky vnímané zrakem (ne sluchem), jsou to jazyky založené na tvarech, pozicích a pohybu (ne na zvuku).

„Znakový jazyk je vytvořen systémem dohodnutých znaků. Je to jazyk dialogický, jenž nemá svou psanou podobu. V procesu výměny informací lze mluvit o znakové zásobě a znakování tak jako o slovní zásobě a mluvení.“ (Krahulcová, 2003, s. 62).

Český znakový jazyk je přirozený a plnohodnotný komunikační systém tvořený specifickými vizuálně-pohybovými prostředky, tj. tvary rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní části trupu. Český znakový jazyk má základní atributy jazyka, tj. znakovost, systémovost, dvojí členění, produktivnost, svébytnost a historický rozměr, a je ustálen po stránce lexikální i gramatické. (<http://ruce.cz/clanky/2-terminologie>) [30.7.2011].

Jak charakterizuje znakový jazyk ve svém shrnutí Hrubý (1999), jedná se o jazyk, který nemá s češtinou nic společného, jeho vlastní dokonalá gramatika příjemci zaručí, že předávaná věta bude dokonale pochopená. Neverbální stránka jazyka je vyjádřená doprovodnou mimikou „mluvícího“ jedince. Neslyšící své znakování doprovázejí různými grimasami, které

nahrazují v mluvené řeči slyšících změnu melodie hlasu nebo změnu přízvuku.

V majoritní slyšící společnosti existuje několik mýtů, které se váží ke znakovému jazyku. Jedním z nich je, že ČZJ nemá a nezná gramatiku. To je však zavádějící informace, opak je pravdou. Gramatika českého znakového jazyka totiž nemá s gramatikou českého jazyka nic společného, to znamená, že si nejsou ani blízké. Znakový jazyk například u podstatných jmen nezná skloňování v sedmi pádech, které jsou pro češtinu tak specifické. Jako zajímavost lze uvést, že znakový jazyk zcela striktně nerozlišuje slovní druhy podle češtiny. Z tohoto důvodu ve slovnících znakového jazyka nalezneme jeden znak pro slova STARÝ – STAŘEC, MLADÝ – MLADÍK.

Slovesa jsou neměnná, to znamená, že český znakový jazyk nečasuje – nepoužívá kategorie osob já, ty, my, oni atd. Pomocné sloveso JE (BÝT) se používá ve znakovém jazyce zřídka. Neslyšící znakuje: Já hodný. Oproti tomu znakovaná čeština umožňuje složit větu doslovně: Já jsem hodný.

Příklad znakování věty:

věta v češtině: „*Včera jsem byl v kině a za nic to nestálo*“. Neslyšící odznačuje tuto větu následovně: „*včera*“+“*kino*“+“*hotovo*“+“*grimasa vystihující kvality filmu*“ (Hrubý, 1999, s. 69).

Dále u sloves gramatika nezná jednotné nebo množné číslo, čas, způsob, rod a vid. Ale to neznamená, jak zdůrazňuje Macurová (2008), že toto vše český znakový jazyk nedokáže nebo neumí vyjádřit. Naopak četnost, podmínku, situování děje do času nebo ukončení či trvání děje v čase, stupeň vlastnosti rozhodně umí, ale vyjadřuje toto vše jinými prostředky než český jazyk.

Dalším zajímavým specifikem znakového jazyka je to, že je trojrozměrný. Znakový jazyk je totiž vizuálně motorický, vidí se a vyjadřuje se v prostoru. Tím se podstatně liší od mluveného jazyka. Znakový jazyk užívá vždycky nějaký svůj znakovací prostor. To znamená, že znakový jedinec využívá pro vyjádření informace okolní prostor kolem sebe. Ten je seshora omezený temenem hlavy, zezdola zhruba pasem a ze stran lokty, když roztáhneme ruce. Pouze v tomto prostoru všechno probíhá a odehrává se.

Ve znakovém jazyce platí, že ruce předávají lexikální informaci (tzn. slovo) a gramatické informace přenáší mimika. Slovo v mluveném jazyce tedy odpovídá svou funkcí znaku ve znakovém jazyce. Jak můžeme definovat znak?

„Znak (analyzovatelný znak) je nejmenší jednotka znakového jazyka, již se přiřazuje význam. V tomto smyslu je znak srovnatelný se slovem jako jednotkou mluveného jazyka.“(Krahulcová, 2003, s. 63).

Nicméně každý jazykový znak lze rozčlenit na menší jednotky (morfémy), které nesou význam, a ještě menší jednotky (fonémy), které význam nenesou, ale jsou schopny význam rozlišovat.

Každý znak má podle Csonky in Krahulcová (2003) čtyři formativní prvky:

tvar rukou - tvar ruky je pro každý znakový jazyk pevně zakotvený. Český znakový jazyk aktivně používá zhruba 42 tvarů ruky

polohu rukou

pohyb rukou – pohyb může být veden buď aktivní rukou, nebo pohyb oběma rukama. Pokud hovoříme o tom, že je ruka aktivní, mluvíme o paži, která právě znakuje, je dominantní v komunikaci. Ruka nebo ruce se pohybují

směrem nahoru, dolů, směrem od těla, směrem k tělu, ze strany na stranu, mohou opisovat kruh nebo se kývat. Pohyb je vždy veden ve znakovacím prostoru. Oběma rukama znakuje výrazy – například: příslovce POMALU, přídavné jméno NOVÝ, podstatné jméno AUTO, KOUPELNA. Určité znaky lze vyjádřit pomocí jen jedné ruky (například zájmeno JÁ, TY, příslovce DOBŘE, sloveso MUSET)

orientaci rukou

Jak uvádí Fenclová a Hudáková (2005), znak se skládá ze tří komponentů:

(KDE) - umístění znaku v prostoru

(JAK) - určitým pohybem ruky v prostoru

(ČÍM) - tvarem ruky

Tři výše uvedené komponenty odpovídají mluvnickým hláskám (fonémům) v mluveném jazyce. Rozdíly mezi komponenty znaku a fonémy spočívají ve způsobu řazení. Mluvený jazyk funguje systémem, že se jednotlivé hlásky seskupují do slov a slova se řadí do smysluplných vět. Fonémy jsou řazeny v mluveném jazyce sekvenčně čili lineárně (tedy za sebou), kdežto komponenty znaku většinou simultánně (jsou vrstveny jakoby na sebe a jsou vnímány najednou, v jednom okamžiku). Simultánně tedy znamená, že jeho prostorová povaha dokáže produkovat a registrovat více informací současně. Simultánnost je jednou ze základních odlišností znakového jazyka od mluveného.

Se strukturou znakového jazyka je spojen termín manuální a nemanuální komunikace. Některé významy jsou nesené tvary, pohyby a pozicemi rukou (tzv. nosiči manuálními), některé významy jsou nesené mimikou, pohyby a

pozicemi hlavy a horní části trupu (tzv. nosiči nemanuálními). Obojí typ nosičů může být produkován a vnímán současně.

Dalším zažitým mýtem o znakovém jazyce je, že český znakový jazyk má velmi malou slovní zásobu, která má za následek méněcennou komunikaci neslyšících. Toto tvrzení však vyvrací množství slovníků a literatury, která se slovní zásobě ČZJ věnuje. K největšímu rozmachu ve vydávání slovníků českého znakového jazyka došlo po roce 1988. Prvním v řadě byl Slovník znakové řeči (Gabrielová; Paur; Zeman, 1988). Obecně slovníky existují jak v knižní, tak i v elektronické podobě. Dle druhu je lze v podstatě rozdělit do dvou skupin, a to na tzv. všeobecné slovníky nebo terminologické. Terminologické slovníky se svým obsahem zabývají pojmy například z oblastí pedagogiky, psychologie, lékařství. Všechny dosud vydané slovníky znakového jazyka se prioritně snaží usnadňovat interakční styk mezi českými Neslyšícími a slyšícími lidmi. Nicméně na první pohled mají slovníky určité negativum a tím je, že neobsahují takový počet hesel v porovnání se slovníkem mluveného jazyka. Tuto skutečnost ovlivňují podle názoru Macurové (2008) dva faktory. Těmi jsou strukturně lingvistický faktor, zahrnující specifické pojmenovací možnosti znakového jazyka a faktor sociolingvistický, který je ovlivněn sociokulturními potřebami Neslyšících. Z pohledu strukturně lingvistického slovníky neobsahují všechny dostupné znaky, které komunita Neslyšících běžně ve své komunikaci používá. Zahrnují jen znaky, které jsou značně ustálené, to znamená pouze znaky tvořící jádro slovní zásoby. Naopak zde chybí tzv. produktivní znaky. Ty jsou vytvářeny systémem „do it yourself“ čili „udělej si sám“ a zaplňují tak mezery při vyjadřování komunikujících osob. Sociokulturní faktor se zabývá otázkou, zda aktuální slovní zásoba českého znakového jazyka zcela vyhovuje Neslyšícím adekvátně vyjádřit všechny potřebné aspekty okolního hmotného a společenského světa. Na otázku

proč vytvářet a zavádět znaky pro pojmy, které nebudou využívány, je nasnadě. „ *A podobně se můžeme ptát – proč by to, co není součástí kultury českých neslyšících, měl pojmenovávat český znakový jazyk.*“ (Macurová, 2008, roč. 18 č. 2). Naopak druhou stranu mince tvoří současný překotný a rychlý technický vývoj a s tím spojené nově vznikající slovní termíny, které se staly běžnými ve slovníku každého člověka. Zejména se jedná oblast počítačové a internetové terminologie. Ta vznikla v projektu Evropské unie v programu Leonardo. Při tvorbě nové terminologie v rámci užívání počítačů a internetu je nutné vycházet ze slovtvorných principů českého znakového jazyka. Další možnost nabízí převzetí pojmu z cizího znakového jazyka, ale děje se tak pouze v případě, že je termín obecně pro Neslyšící přijatelný.

Kalk je lingvistický pojem označující výraz vzniklý jako doslovný překlad cizího výrazu (kalky gramatické). Prakticky jde o převzetí slova nebo slovního spojení z mluveného jazyka do znakového jazyka více méně doslovným překladem. Kalkování se jako proces objevuje ve všech znakových jazycích, český nevyjímaje. Jak podotýká Macurová (2008), kalkování je pevnou součástí českého znakového jazyka a lze jej považovat za produktivní slovtvorný proces. Například specifické kalky jsou typické zejména pro oblast vlastních jmen. Tvorba kalků se v tomto případě dělí na dvě linie. První z nich představuje skupinu vlastních jmen, kdy znak českého znakového jazyka kopíruje vnější podobnost českého vlastního jména s jiným českým slovem. Překlad, tedy tvorba kalku, probíhá tak, že české vlastní jméno se „překládá“, tak že se užije příslušný znak, který tomuto podobnému českému slovu odpovídá. Příkladem může být město Jihlava – výsledný kalk bude mít následující podobu: „J“ (písmeno) + „hlava“ (znak). Druhou skupinu tvoří slova, která jsou překládána podle slabičné struktury českého slova. Příkladem je název části Prahy, jmenovitě Stodůlky. Kalk bude mít podobu: „sto“ + „důlek“.

Společnost se neustále vyvíjí a tím se budou zákonitě vyvíjet a vzrůstat sociokulturní potřeby české komunity Neslyšících. Znakový jazyk funguje stejně jako ostatní jazyky. Znaky, které jazyk nepotřebuje, vymizí a nové znaky se do jazyka dostávají. Obohacuje se slovní zásoba jazyka, přejímáním z jiných národních znakových jazyků nebo vlastním tvořením. Znakový jazyk bude obohacovaný stále novými pojmy a odbornou terminologií a tím poroste jeho slovní zásoba.

Nicméně slovníky nepředstavují jen chronologicky seřazené údaje s doprovodnou fotografií nebo obrázkem. Ale ve druhé fázi mají v sobě ukryty další způsoby „působení“. Jedná se především, jak zdůrazňuje Macurová (2008), o tři základní zdroje, kterými jsou:

- slovníky posilují sebepojetí českých Neslyšících
- přispívají ke standardizaci českého znakového jazyka
- boří vžité předsudky o tom, že znakový jazyk je primitivní

Nejenom existence slovníků, ale i přijatá zákonná ustanovení znakového jazyka, která jsou pevně zakotvená v legislativě České republiky, napomáhají Neslyšícím stávat se sebevědomějšími v osobním životě a úspěšnějšími ve společenském uplatnění sebe sama. Toto vše napomáhá Neslyšícím se vymezovat jako samostatná kulturní a jazyková komunita se všemi svými specifiky, které jsou dány odlišným způsobem komunikace mezi sebou.

V každé zemi existuje specifický národní znakový jazyk, který se odlišuje od jiných národních znakových jazyků. Pro český národní znakový jazyk neplatí, že je používán celoplošně, tzn., že i v rámci státu existují rozdíly. Znakový jazyk má své krajové zvláštnosti stejně jako čeština má svá

„nářečí“. Tato „nářečí“ jsou daná regionem, tam kde probíhá výuka sluchově postiženého například Praha, Plzeň, České Budějovice. Dále jsou rozdíly dané dosaženým vzděláním, pohlavím (rozdílně znakují muži a ženy), rozdíly jsou dané zájmy nebo generacemi (odlišně znakují staří a mladí). V současné době dochází k trendu míšení znaků, stejně jako se ztrácí „nářečí“ v důsledku stěhování lidí z venkova do měst a naopak.

Český znakový jazyk nemá svou psanou podobu, což ho může v očích některých jedinců, neznalých problematiky, degradovat. Na druhou stranu je důležité upozornit na skutečnost, že většina jazyků na světě také nemá svou psanou podobu.

Znakový jazyk a jeho zpracování v mozku - lidský mozek se skládá ze dvou vzájemně provázaných mozkových hemisfér, a to z levé a z pravé. Hemisféry se dále dělí na čtyři laloky. Z hlediska zpracování řeči jsou důležitými první lalok frontální (čelní) a třetí lalok temporální (spánkový), které se nacházejí v levé hemisféře mozku člověka. V čelním laloku se nachází Brocova oblast, která je zodpovědná za produkci řeči. Dalším centrem je horní část spánkového laloku, kde je situována Wernickeho oblast. Ta se podílí na percepci čili porozumění mluveného a psaného jazyka.

Na základě studií z poloviny 80. let 20. století bylo bezpečně prokázáno, že pokud dojde k poškození levé hemisféry u člověka slyšícího i neslyšícího používajícího znakový jazyk, důsledky poškození mozku jsou si v zásadě podobné. Skutečnost je tedy taková, že Brocovo a Wernickeho centrum odpovídá za fungování a zpracování jazyka v obecné rovině. To znamená, že nezáleží na tom, zda má jazyk formu mluvenou, psanou či znakovanou. Zjištění takového rozsahu pomohla začít nazírat na znakový jazyk jako na jazyk, který je funkčně rovnoprávný s jazykem majícím mluvenou formu.

(<http://ruce.cz/clanky/863-jak-je-znakovy-jazyk-zpracovavan-v-mozku>)

[30.7.2011]

2.3 Znakovaná čeština

„Znakovaná čeština je umělý posunkový kód, plně závislý na jiném jazyce – češtině. Znakovaná čeština velice usnadňuje neslyšícím odezírání. Je zcela nezastupitelná v situacích, kdy společně hovoří neslyšící a slyšící, kteří neumějí znakový jazyk.“ (Hrubý, 1999, s. 72).

Dále k termínu znakovaná čeština uvádí J. Hrubý (1996, s. 101): *"Znakovaná čeština není jazykem, ale umělým systémem, pomůckou, kterou vymysleli slyšící, aby se snáze domluvili s neslyšícími."* Znakovaná čeština je využívána k vyučování češtiny u neslyšících dětí a k tlumočení neslyšícím lidem.

Znakovaná čeština využívá gramatické prostředky češtiny, která je současně hlasitě nebo bezhlasně artikulována. Spolu s jednotlivými českými slovy jsou pohybem a postavením rukou ukazovány jednotlivé znaky, převzaté z českého znakového jazyka. Znakovaná čeština je tedy pouze vizualizovaná čeština. To znamená, že čeština je převedena jednoduše do znaků. Slovosled je stejný jako v češtině, jen pro každé slovo se používá odpovídající znak ze znakového jazyka. Prostřednictvím znakové češtiny jsou neslyšící schopni lépe pochopit větu. Úplně ji totiž pochopí nedoslýchaví, neslyšící jen v případě, že perfektně umí odezírat.

Příklad věty ve znakované češtině:

„Já jsem byl včera v kině“.

tlumočník znakovanou češtinou: „Já“+“bylo“+“včera“+“v“+“kino“ (Hrubý, 1999, s. 72).

2.4 Prstová abeceda

Prstová abeceda nebyla dílem neslyšících nebo jejich učitelů, ale byla vytvořena již v osmém století v Anglii členy tichých náboženských řádů, kteří byli zavázáni věčným mlčením. Jak zmiňuje i Potměšil (1992, s. 5) první jednoruční prstovou abecedu, která byla určena k výuce a ke komunikaci s neslyšícími vytvořil roku 1593 Španěl Melchor de Ybera. Yberova abeceda obsahovala znaky pro 21 písmen. Roku 1620 byla původní verze upravena dalším Španělem Bonetem. Počátkem 18. století třetí v pořadí Španěl Pereira abecedu upravil pro potřeby francouzské výuky, kterou se zabýval v práci s neslyšícími. Jeho práce se stala základem pro dílo abbého de l'Epée. Ten popsal a vyvinul francouzskou vyučovací metodu. Z Francie se zásluhou Američana Gallaudeta prstová abeceda dostala za oceán do USA. Zde byla roku 1817 v Connecticutu založena Francouzem Clercou a zmiňovaným Gallaudetem škola pro neslyšící. Dále, jak poznamenává Potměšil (1992), je důležitým rokem pro rozvoj této abecedy rok 1963, kdy Světová federace neslyšících na svém mezinárodním kongresu akceptovala jako základ pro mezinárodní prstovou abecedu americký daktylní systém. Je důležité poznamenat, že většina zemí pracuje s mezinárodní abecedou jako se základem a uzpůsobila si jí podle svých jazykových potřeb, tedy v kontextu s požadavky svého mateřského jazyka.

Prstová abeceda přímo nesouvisí se znakovým jazykem, ale řadíme jí mezi vizuální způsoby komunikace. Je to vlastně hláskování slov, čili zobrazování hlásek mluvené řeči pomocí rukou. Je využívána Neslyšícími především v případě, že pro potřebný pojem neexistuje odpovídající znak nebo člověk chce upřesnit sdělovaný pojem. Užití prstové abecedy je zakotveno v zákonu č. 155/1988 Sb.: „*Prstová abeceda je integrální součástí českého znakového jazyka a znakované češtiny, kde se využívá k odhláskování cizích*

slov, odborných termínů a pojmů, pro které dosud nejsou ustáleny znaky českého znakového jazyka.“ Jak poznamenává Macurová (2008) prstovou abecedu můžeme považovat za manuální „zobrazování“ grafémů psané formy příslušného mluveného jazyka. Tato abeceda se užívá jak v interkulturní, tak intrakulturní komunikaci Neslyšících. Z tohoto důvodu se někdy řadí mezi takzvané přirozené znakové systémy. B. Krahulcová (2003) definuje prstovou abecedu, též také daktylní abecedu, daktylní řeč jako slovní vizuálně-motorickou komunikační formu, při které se užívá různých poloh a postavení prstů k vyjádření písmen. Jednotlivá písmena jsou vyjadřována určitými polohami a tvarem prstů. Slova jsou tvořena obdobným způsobem, jako se hlásky spojují do slov v mluvené řeči a tvoří tak smysluplný výraz. Prstovou řeč lze označit za vizuální formu doslovného, přesného tlumočení textu z pohledu formálního hlediska. Umožňuje vyjadřovat jednotlivé slovo písmeno po písmenu, zcela gramaticky správně. Česká prstová abeceda obsahuje 27 znaků pro hlásky, které jsou doplněny o znaky pro čárky a háčky. Jednoruční prstová abeceda respektuje ve svých znacích doporučení Světové federace neslyšících. V tomto kontextu lze říci, že prstová abeceda je abecedou mezinárodní. I když je důležité upozornit, že se některá písmena, zvláště T, F a Z mohou značně odlišovat.

Česká komunita Neslyšících má k dispozici dvě podoby prstové abecedy, jednoruční a dvouruční. Jednoruční artikuluje grafémy jednou rukou, dvouruční oběma rukama. V českém prostředí je více, podle Macurové (2008), využívána dvouruční abeceda pro svou snadnější „čitelnost“ a zapamatovatelnost tvarů ruky, které kopírují jednotlivá písmena latinské abecedy. Je využívanější než jednoruční i přes to, že jednoruční abeceda je daleko rychlejší.

Co se týče techniky reprodukce prstové abecedy, je nutné brát na zřetel několik zásad při znakování:

- *ruka je zásadně mimo obličej, nikoliv však mimo zorné pole*
- *loket směřuje směrem dolů*
- *jednotlivé znaky pro písmena je nutné ukazovat klidně, bez vedlejších zbytečných pohybů*
- *znakující stále sleduje partnera a podřizuje své tempo jeho čtení*

Mezi přednosti prstové abecedy lze počítat její snadnou naučitelnost, dále jedinec k produkci této abecedy nepotřebuje ani papír, ani tužku. Je podstatně rychlejší než písmo. Jak dále poukazuje Krauhlová (2003), tato abeceda usnadňuje vštípení slov do paměti. Pouhou artikulací a odezíráním si neslyšící osvojují gramatické slovní tvary často nepřesně, prstové znaky však ulehčují identifikaci souhláskových skupin, či gramatických koncovek. Výsledkem je zabránění vynechávání jednotlivých hlásek při artikulaci. Neslyšící se pomocí prstové abecedy vyjadřují sice pomaleji než znakovým jazykem, ale rychleji než písmem.

V opozici k přednostem používání prstové abecedy stojí několik nevýhod. Znaky prstové abecedy nejsou všeobecně známé. Používají je pouze sluchově postižení, jak děti, tak dospělí a lidé profesionálně zaměřeni na tuto oblast komunikace. Z tohoto lze soudit, že prstová abeceda není srozumitelná pro majoritní společnost v rámci komunikace se sluchově postiženými spoluobčany.

O prstové abecedě lze tedy říci, že je poměrně důležitým prostředkem při komunikaci s neslyšícími. Dále jak podotýká Potměšil (1992) jí však nelze

považovat za jediný nebo hlavní komunikační nástroj v rámci dorozumívání se s Neslyšícími, či v rámci dorozumívání se mezi samotnými Neslyšícími.

2.5 Totální komunikace

Pilířem totální komunikace je právo jakéhokoliv člověka na dorozumění se s ostatními lidmi. Komunikace je základem každého vztahu. Vzájemná komunikace lidí probíhá na různých úrovních. Někdy je však těžké porozumět způsobu, jakým primárně komunikuje druhý člověk. Neslyšící a slyšící lidé potřebují a chtějí nějakým způsobem mezi sebou komunikovat, přičemž je nutné, aby obě strany respektovaly své protějšky v jejich fyzických nebo psychických odlišnostech. Totální komunikace hovoří o respektu člověka k člověku, ne podřizování se skupiny skupině. (<http://www.gjk.cz/~xkrop01/znakovfka/komunikace.htm>) [17.8.2011]

Za zakladatele totální komunikace je považován dr. Roy Holcomb, ředitel speciální školy pro sluchově postižené. Metodu této komunikace zavedl v Kalifornii ve škole v St. Anně v šedesátých letech 20. století. O celosvětové rozšíření metody se zasloužil dr. David Denton, který působil na škole pro neslyšící v Marylandu. „ *Ukazování se samozřejmě vždy doprovází mluvou. Ukazování tak podporuje mluvu a odezírání podporuje ukazování. Výsledkem je lepší komunikace.*“ (D.Denton in Hrubý, 1999).

Jak uvádí Hrubý (1999), totální komunikace vychází z určitých základních předpokladů:

Člověk je člověkem na základě schopnosti myslet, ne na schopnosti mluvit. Již Jan Ámos Komenský v Informatoriu školy mateřské píše: „*Tím, čím se člověk od hovad dělí, jest rozum a řeč: první to pro svoji vlastní potřebu, druhé pro bližní maje...*“ (Hrubý, 1999, s. 62).

Pokud dítě nedostane do tzv. kritického období vývoje dostatek podnětů, bude značně poznamenané v citově sociálním vývoji.

Neslyšící dítě v dětství nesmí být pod neustálým tlakem nesmyslných požadavků na komunikaci. Má především žít šťastné dětství.

Právem neslyšícího dítěte je naučit se a používat všechny dostupné komunikační prostředky, aby mohlo plnohodnotně komunikovat s ostatními lidmi. To znamená, že by mělo mít možnost naučit se jak orální, tak i manuální komunikační dovednosti, mezi které patří znaky, odezírání, řeč těla, prstová abeceda, čtení, psaní.

Jak poznamenává Komorná (2008) jde spíše o jistou filosofii, která pohlíží na vzdělávání dětí s vadami sluchu. Ve své podstatě tato filosofie prezentuje názor, že „...by pedagogové měli při komunikaci se svými žáky a při jejich vzdělávání využívat všechny dostupné komunikační prostředky a to podle individuálních potřeb konkrétního dítěte, zjištěných na základě důkladné diagnostiky“ (Komorná, 2008, s. 21). Přičemž jsou mezi takovéto prostředky řazeny například znakový jazyk, prstová abeceda, mluvený či psaný jazyk, vizuální kontakt, odezírání. Tyto prostředky jsou primárně děleny do čtyř skupin:

- *Pomocné komunikační prostředky (vizuální kontakt, pantomima, postoj těla a mimika obličeje).*
- *Mluvený jazyk (odezírání, mluvení, čtení).*
- *Posunkové systémy.*
- *Znakový jazyk.*

Znakový jazyk a znakovanou češtinu lze užít samostatně. Zbývající prostředky je nutné kombinovat, a to z důvodu, že není více méně možné se jimi samostatně domluvit. Totální komunikace je tedy založena na užití libovolné kombinace různých výše uvedených prostředků, které jsou v aktuální danou chvíli pro aktéry při jejich „rozhovoru“ nejpříjemnější a nejvhodnější forma pro jejich úspěšné dorozumění. (<http://www.gjk.cz/~xkrop01/znakovfka/komunikace.htm>) [17.8.2011].

3. Legislativní ochrana neslyšících

Každá společnost upravuje na legislativní úrovni práva a povinnosti svých občanů vydáváním zákonů. Tato závazná ustanovení je nutné respektovat a dodržovat. Na druhou stranu ale platné zákony poskytují členům společnosti určitou ochranu před diskriminací nebo nerovným zacházením v osobním či pracovním životě. Zvláště, pokud se jedná o osoby postižené nějakým druhem handicapu, je zákonná úprava jejich práv nesmírně důležitou složkou v jejich životě. Poskytuje jim právní podporu a zázemí v jejich každodenních potřebách. Mezi základní dokumenty, které řeší práva Neslyšících v České Republice při nárocích na tlumočnické služby, patří Listina základních práv a svobod, dále zákon o znakové řeči a zákon o sociálních službách.

3.1 Listina základních práv a svobod

Listina základních práv a svobod byla zakotvena do ústavního pořádku České republiky změnou ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

Hlava první – obecná ustanovení

Čl. 1

Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.

Čl. 3

(1) Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.

(3) Nikomu nesmí být způsobena újma na právech pro uplatňování jeho základních práv a svobod.

Hlava pátá – právo na soudní a jinou právní ochranu

Čl. 37

(3) Všichni účastníci jsou si v řízení rovni.

(4) Kdo prohlásí, že neovládá jazyk, jímž se vede jednání, má právo na tlumočnicka.

Česká republika vstoupila do Evropské unie v květnu 2004, ale zákon o znakové řeči č. 155/1998 Sb. byl schválen Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR již 21. 5. 1998.

Návrh zákona o znakové řeči byl podepsán prezidentem Václavem Havlem dne 24. 6. 1998 a účinnosti nabyl dne 11. 6. 1998 pod číslem 155/1998 Sb. Zákon byl přijat s výjimkou části § 8 až 11 - ustanovení o zajišťování tlumočnických služeb, která nabyla účinnosti až 1. 1. 1999.

3.2. Zákon o znakové řeči

Zákon č. 155/1998 Sb., O ZNAKOVÉ ŘEČI:

ČÁST PRVNÍ

§1 - Úvodní ustanovení

Zákon upravuje používání znakové řeči jako dorozumívacího prostředku neslyšících.

§ 2 - Definice základních pojmů

Za neslyšící se pro účely tohoto zákona považují osoby, které ohluchly před rozvinutím mluvené řeči a u nichž velikost a charakter sluchové vady neumožňuje plnohodnotný rozvoj mluvené řeči, a dále osoby později ohluchlé a nedoslýchavé, které samy považují znakovou řeč za primární formu své komunikace.

§3 - Znaková řeč

Znakovou řečí se pro účely tohoto zákona rozumí český znakový jazyk a znakovaná čeština.

§ 4

(1) Český znakový jazyk je základním dorozumívacím jazykem neslyšících v České republice.

(2) Český znakový jazyk je přirozený a plnohodnotný komunikační systém tvořený specifickými vizuálně-pohybovými prostředky, tj. tvary rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní části trupu. Český znakový jazyk má základní atributy jazyka, tj. znakovost, systémovost, dvojí členění, produktivnost, svébytnost a historický rozměr, a je ustálen po stránce lexikální i gramatické.

§5 - Znakovaná čeština

(1) Znakovaná čeština je umělý jazykový systém, který usnadňuje dorozumívání mezi slyšícími a neslyšícími.

(2) Znakovaná čeština využívá gramatické prostředky češtiny, která je současně hlasitě nebo bezhlasně artikulována. Spolu s jednotlivými českými slovy jsou pohybem a postavením rukou ukazovány odpovídající znaky českého znakového jazyka.

§6 - Prstová abeceda

(1) Prstová abeceda využívá formalizovaných a ustálených postavení prstů a dlaně jedné ruky k zobrazování jednotlivých písmen české abecedy.

(2) Prstová abeceda je integrální součástí českého znakového jazyka a znakované češtiny, kde se využívá k odhláskování cizích slov, odborných termínů a pojmů, pro které dosud nejsou ustáleny znaky českého znakového jazyka.

§ 7 - Používání znakové řeči

Neslyšící mají právo na:

- a) používání znakové řeči,
- b) vzdělávání s využitím znakové řeči¹⁾,
- c) výuku znakové řeči

§ 8

(1) Neslyšící mají při návštěvě lékaře, vyřizování úředních záležitostí a při zajišťování dalších nezbytných potřeb právo na tlumočnickou znakovou řeč. Tlumočnická služba se poskytuje bezplatně v rozsahu podmínek stanovených zákonem.²⁾

(2) Neslyšícím, kterým byly z důvodu úplné nebo praktické hluchoty přiznány mimořádné výhody II. stupně (průkaz ZTP) nebo III. stupně (průkaz ZTP/P), jsou tlumočnické služby při soudním řízení poskytovány bezplatně.

(3) Neslyšícím studentům středních a vysokých škol, kterým byly z důvodu úplné nebo praktické hluchoty přiznány mimořádné výhody II. stupně (průkaz ZTP) nebo III. stupně (průkaz ZTP/P), jsou tlumočnické služby poskytovány bezplatně za podmínek stanovených zvláštním předpisem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

(<http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb98155&cd=76&typ=r>)

[2.3.2012].

3.3 Zákon o sociálních službách

Zákon č. 108/2006 Sb., O SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH

§ 56 - Tlumočnické služby

(1) Tlumočnické služby jsou terénní, popřípadě ambulantní služby poskytované osobám s poruchami komunikace způsobenými především smyslovým postižením, které zamezuje běžné komunikaci s okolím bez pomoci jiné fyzické osoby.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

- a) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- b) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Tlumočení do znakové řeči dělíme do tří skupin podle toho, jakému okruhu Neslyšících a osob s částečnou ztrátou sluchu má být tlumočeno.

Pro prelingválně neslyšící, tzn. pro ty, kteří se již se ztrátou sluchu narodili, je určeno tlumočení do znakového jazyka. V tomto případě hovoříme o klasickém tlumočení.

Druhým případem je transliterace do znakované češtiny. Jde o proces převádění českých vět do znakované češtiny. V tomto případě tlumočení se prakticky jedná o jakési „zviditelnění“ češtiny tak, aby sdělovanému textu či hovoru Neslyšící nebo nedoslýchavý člověk správně porozuměl.

Třetím a posledním možným způsobem tlumočení je tzv. vizualizace mluvené češtiny. Proces vizualizace spočívá v tom, že tlumočnick čili

vizualizátor s velkou pečlivostí opakuje slova řečníka tak, aby neslyšící klient byl schopný odezírat ze rtů a tak dobře porozumět sdělení. Tento druh tlumočení je z hlediska typu přenosu informace náročnější. Odezírání je dosti náročné jak na tlumočníka, tak na příjemce sdělení. Proto je tato metoda spíše používána lidmi s lehkou vadou sluchu nebo ohluchlými.

(<http://www.tlumoceni-preklady.cz/o-prekladatelstvi/tlumoceni-do-znakove-rci/>) [27.8.2011].

3.4 Česká komora tlumočnicků

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka byla založena, na podnět nedobré situace v oblasti tlumočení pro jedince se ztrátou sluchu, 20. prosince 2000. Jak název napovídá, sdružuje tlumočníky do znakové řeči, transliterátory znakové češtiny a vizualizátory mluvené češtiny.

Tato instituce zabezpečuje jejich další vzdělávání v oblasti tlumočení tak, aby kvalita překladů byla poskytována na vysoce profesionální úrovni. ČKT zajišťuje všem tlumočnickům odborné kvalitní vzdělávání, a to formou kurzů, školení či seminářů. Komora je akreditovanou vzdělávací institucí, která realizuje několik akreditovaných kurzů. Nejvýznamnější z nich je Certifikační vzdělávací program (CVP). Jedná se jediný systematický program vzdělávání tlumočnicků. Tento program je tedy určený pro již výše zmíněné tlumočníky znakového jazyka, vizualizátory mluvené češtiny a transliterátory znakové češtiny. Výuka je zaměřená jak praktickým tak teoretickým směrem a orientuje se například na soudní tlumočení, tlumočení na policii, ve vězení, v nemocnici, na úřadech či tlumočení v médiích nebo na kulturních akcích. Certifikační vzdělávací program je ukončen certifikační zkouškou.

Délka doby studia pro specializaci tlumočnick českého znakového jazyka je 2,5 roku, pro specializaci transliterátor znakované češtiny 1,5 roku a pro specializaci vizualizátor mluvené češtiny 1 rok.

Prioritním úkolem Komory je tedy trvalé zvyšování znalostí a dovedností svých pracovníků. Těmito kroky tak naplňuje právo Neslyšících na plnohodnotnou komunikaci v jejich přirozeném znakovém jazyce, tak jak toto zaručuje zákon. Zároveň zajišťuje kvalitu tlumočení na takové úrovni, jakou požaduje Evropská unie a jaká je zcela obvyklá v zemích v ní sdružených. Krédem České komory tlumočnicků znakového jazyka je jistota Neslyšícího klienta, že bude mít vždy k dispozici tlumočnicka-profesionála, který poskytne překlad na vysoké úrovni. Komora ve svém zaměření spolupracuje s mnohými organizacemi, které se orientují na stejnou cílovou skupinu. Především se jedná o Asociaci organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel (ASNEP), Jednotu tlumočnicků a překladatelů či Komoru soudních tlumočnicků ČR. ČKT jako jediná organizace tohoto ražení je řádným členem Evropského fóra tlumočnicků znakového jazyka (EFSLI – European Forum of Sign Language Interpreters). (<http://www.cktjzj.com/o-komore>) [27.8.2011].

3.4.1 Osoba tlumočnicka

Tlumočnickem se může stát člověk, který absolvuje výuku znakového jazyka. Toto vzdělání v České republice poskytuje *Pevnost – České centrum znakového jazyka, o.s.*, *Trojrozměr – Brněnské centrum českého znakového jazyka, o.s.*, *3Dimenze – Moravské centrum znakového jazyka, o.s.* a *Bezhran – Hradecké centrum českého znakového jazyka, o.s.*

Tlumočení do znakového jazyka je, na rozdíl od práce překladatele, ústním projevem. Ale podobně jako překladatel, tlumočnick překládá do svého

rodného jazyka. Tato práce klade na osobu tlumočníka vysoké nároky ve znalosti odborné terminologie daného oboru, kterého se překlad týká. Text musí být schopný přetlumočit v takové podobě, v jaké si ho klient přeje interpretovat. To znamená, že se tlumočník nesmí odchýlit od smyslu sdělení. Nemluví tedy za klienta, mluví pouze jeho ústy. Nepřísluší mu žádným způsobem hodnotit úroveň způsobu komunikace Neslyšícího. Pracovní pozice tlumočníka předpokládá u jedince vysokou úroveň znalostí v jednání s lidmi, práci s informacemi. Musí být velmi dobře jazykově vybavený. Dobrý empatic a psycholog zároveň, umění improvizace je také nutná. Jeho myšlení a jednání musí obsahovat prvky adaptability, flexibility, přizpůsobivosti. Tyto schopnosti jsou požadovány na úrovni 3, což je vysoká úroveň. V neposlední řadě se musí řídit Etickým kodexem České komory tlumočnicků znakového jazyka.

3.4.2 Etický kodex tlumočníka znakového jazyka

Etický kodex České komory tlumočnicků znakového jazyka určuje základní povinnosti a práva jejích tlumočnicků při výkonu tlumočnické profese a v souvislosti s ním. Je vytvořen za účelem naplnění práv všech klientů na plnohodnotnou komunikaci a platí v situacích, které nejsou jinak regulovány zákony nebo předpisy.

Komora stanovila tyto základní principy etického chování:

Tlumočník je osoba, která v rámci své profese převádí za úplatu smysl sdělení z výchozího jazyka do jazyka cílového. Je prostředníkem mezi dvěma osobami, které by se bez něj nedorozuměly. Tlumočník se nesnaží být aktivním účastníkem komunikace.

Tlumočník přijímá zásadně jen takové závazky, které odpovídají jeho schopnostem a kvalifikaci. Tlumočník je povinen se na tlumočení řádně a včas připravit. Nese plnou zodpovědnost za kvalitu své práce.

Tlumočník přizpůsobuje své chování a oděv situaci, v jejímž rámci tlumočí.

Tlumočník je vázán mlčenlivostí, která se týká všeho, co se dozví během tlumočení a přípravy na ně, včetně identity svých klientů.

Tlumočník nezaujímá k tlumočené situaci ani ke klientům osobní postoje a nehodnotí je.

Tlumočník neodmítne klienta pro jeho národnost, rasu, pohlaví, věk, náboženské vyznání, politickou příslušnost, sociální postavení, sexuální orientaci, rozumovou úroveň, pověst a smýšlení.

Tlumočník má právo odmítnout výkon své profese z důvodu pro něj nevhodných pracovních podmínek nebo v případě, že by nedokázal být neutrální vůči tlumočenému sdělení, a mohl tak poškodit některou ze zúčastněných osob včetně sebe.

Tlumočník má právo odmítnout výkon své profese v případech, že má podezření na aktivity, které jsou v konfliktu se zákonem nebo porušují lidská práva.

Tlumočník sleduje vývoj své profese u nás i ve světě, vzdělává se a soustavně zvyšuje svou profesionální úroveň.

Tlumočník spolupracuje s ostatními kolegy při prosazování a obhajobě společných profesních zájmů.

Tlumočník dbá na to, aby nepoškodil svým jednáním dobré jméno svého kolegy, Komory nebo tlumočnické profese.

Tlumočník zná Etický kodex Komory a dodržuje ho. Porušení pravidel Etického kodexu může vést až k vyloučení tlumočníka z Komory, a to na základě rozhodnutí Komise pro Etický kodex.

4. Cíl šetření bakalářské práce

Cílem praktické části bakalářské práce bylo zjistit, zda uživatelé znakového jazyka v České republice mají rovný přístup k veřejnému životu, vzdělávání a zaměstnání, které je podporováno a chráněno na legislativní úrovni platnými právními předpisy. Jaký je skutečný stav naplňování sedmi zásad předložených Evropskou unií v Bruselské deklaraci o znakových jazycích z roku 2010. Více pozornosti bude věnováno zejména zásadě číslo šest, a to otázce rovného přístupu k veřejnému životu, vzdělání a zaměstnání.

5. Hypotéza

Předpokládám, že Česká republika splňuje všechny body zásad, které předkládá Bruselská deklarace o znakových jazycích v EU.

6. Charakteristika šetřeného vzorku

V rámci zpracování praktické části bakalářské práce jsem oslovila několik organizací, které se zabývají péčí o sluchově postižené spoluobčany v České republice. Jedná se o Federaci rodičů a přátel sluchově postižených, o.s. (FRPSP), Asociaci organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel

(ASNEP), Českou unii neslyšících (ČUN) a Českou komoru tlumočnicků znakového jazyka, o.s. (Komora).

Federace rodičů a přátel sluchově postižených, o.s. (FRPSP) je občanské sdružení rodičů, přátel a profesionálů, které vyjadřuje a hájí zájmy sluchově postižených dětí a jejich rodičů. Federace rodičů a přátel sluchově postižených vznikla v roce 1990 na základě potřeby rodičů sluchově postižených dětí vzájemně si pomáhat při výchově svých handicapovaných dětí. FRPSP jako organizace se snaží už počátku přispívat k rozvoji péče o sluchově postižené děti a pomáhat jim a jejich rodičům překonávat následky sluchového postižení. Federace rodičů a přátel sluchově postižených má ve svém programu vytváření předpokladů pro co nejdokonalejší integraci sluchově postižených dětí do společnosti. Zastává velmi důležitý článek při pomoci navazování kontaktů a výměny zkušeností mezi rodiči sluchově postižených dětí a také jejich spoluprací s profesionály, kteří o tyto děti pečují. Federace se zaměřuje na poskytování komplexních služeb pro rodiny se sluchově postiženými dětmi. Služeb Střediska rané péče, Informačního centra o hluchotě či sociální a psychologické poradny využívají lidé z celé republiky. Služby se postupně rozšířily i na cílovou skupinu lidí se sluchovým postižením a ostatní zájemce o problematiku světa neslyšících. FRPSP je členem Evropské federace rodičů sluchově postižených dětí (FEDEPA) a Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel (ASNEP). Dále je členem Národní rady zdravotně postižených (NRZP) a České rady humanitárních organizací (ČRHO).

ASNEP – Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel. V současné době sdružuje jedenáct dalších organizací pracujících ve prospěch sluchově postižených. Je tedy organizací, která zastupuje občany

různých sluchových vad a tedy i rozdílných zájmů. ASNEP poskytuje sociální služby ve smyslu zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, osobám se sluchovým postižením po celé ČR a tím předchází sociálnímu vyloučení této skupiny, napomáhá k její seberealizaci a k vyrovnávání příležitostí ve slyšící společnosti. Náplní práce ASNEPu je navrhování a připomínkování předpisů, které svým dopadem mohou nějakým způsobem ovlivňovat život sluchově postižených. Dalším bodem práce je, v rámci celé České republiky, poskytování tlumočnických služeb pro neslyšící. ASNEP je vydavatelem měsíčníku Gong. Časopis sluchově postižených GONG je celostátním měsíčníkem, který vychází od roku 1972. Je jediným periodikem u nás, který komplexně pokrývá všechna sluchová postižení.

Velkým úspěchem ASNEP bylo prosazení Zákona č. 155/1998 Sb. o znakové řeči. Dále se angažovala ve věci prosazení povinnosti opatřovat české filmy na DVD titulky, zde se jedná o zákon č. 249/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 273/1993 Sb., o některých podmínkách výroby, šíření a archivování audiovizuálních děl. Do Zpráv ve znakové řeči ve vysílání ČT2, ASNEP proškolila neslyšící moderátorky tohoto pořadu. Paleta aktivit ASNEP je tedy velmi široká. (<http://www.zdravnet.cz/detail/asnep.html>) [25.2.2012].

ASNEP je poskytovatelem tlumočnických služeb pro neslyšící. Tato služba je terénní, je poskytována bezplatně a není omezená věkem. Její náplní je zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí neslyšících.

Česká unie neslyšících (ČUN) je organizace, která vznikla v roce 1990 za účelem ochrany a prosazování práv, zájmů a potřeb osob se sluchovým postižením. ČUN sdružuje všechny lidi, kteří se nějakým způsobem zajímají o problematiku a specifickou kulturu neslyšících. Česká unie neslyšících se

ve svém poslání zaměřuje na činnosti, které umožňují a podporují společenské a kulturní kontakty osob se sluchovým postižením. Tyto snahy posilují u neslyšících jejich sociální a právní vědomí a zvyšují tak možnosti jejich zapojení do života společnosti.

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, o.s. (Komora) je nezisková profesní organizace sdružující především tlumočnický pro neslyšící, nedoslýchavé a ohluchlé klienty. Komora byla založena v roce 2000 a jejími hlavními cíly je hájení zájmů tlumočnicků znakového jazyka, zvyšování úrovně profesionality v souvislosti s výkonem jejich zaměstnání, v neposlední řadě tlumočení společenských a kulturních akcí, tlumočení při úředních i soudních jednáních, kde by jinak mohlo dojít k vážnému poškození zájmů neslyšících. Komora svým přístupem a profesionalitou zajišťuje kvalitu tlumočení na úrovni, která je obvyklá v zemích Evropské unie.

7. Metody a metodika šetření

K naplnění stanoveného cíle byla použita metoda rozhovoru s kompetentními osobami, které se problematikou komunikace sluchově postižených zabývají ve své pracovní náplni a mají v ní bohatou praxi. Rozhovory byly vedeny na základě komunikace formou emailové korespondence nebo rozhovoru pomocí Skypu.

Další metodou byl rozbor textu, který se zabývá současnými problémy tlumočnických služeb pro sluchově postižené lidi.

8. Evropská unie

Evropská unie se v minulosti intenzivně zasazovala o práva neslyšících a iniciovala svými podněty členské země k přijetí zákonných opatření, které by chránily sluchově postižené občany. Evropský parlament dne 17. 6. 1988 schválil důležitý dokument, a to Usnesení o znakových jazycích pro neslyšící. Tímto krokem se snažil prosadit právo neslyšících na používání znakového jazyka jako jejich rodného jazyka. Usnesení o znakových jazycích deklaruje všem členským zemím Evropské unie, aby oficiálně na legislativní úrovni uznaly znakový jazyk jako řádný komunikační systém. Jak podotýká Krahulcová (2003, s. 61) Evropský parlament a Evropská rada vyzývaly národní asociace příslušných členských států k zakládání Národních výborů, které by mapovaly postavení a situaci znakových jazyků po dobu deseti let. Po uplynutí této doby by data byla analyzována a výsledky pozorování pak předány k řešení Evropské Unii Neslyšících. Konference na toto téma se uskutečnila ve dnech 25. - 26. 9. 1997.

Květen 2004 figuruje jako důležitý mezník v historii České republiky, od této chvíle se stala ČR právoplatným členem a zároveň součástí Evropské unie. Vstup do EU poznamenal mnohá odvětví průmyslu, dopravy, zdravotnictví, ale i fungování rozličných institucí či chodu společnosti. Každý obyvatel České republiky je nějakým způsobem ovlivněn tímto členstvím a dopadají na něj důsledky rozhodnutí pocházející z Bruselu. Významným počinem práce Evropského parlamentu bylo přijetí Bruselské deklarace o znakových jazycích v Evropské unii. Dne 19. listopadu 2010 byl tento, pro Neslyšící významem nesmírně důležitý, dokument podepsán. Tohoto dne se konala historicky první konference, která byla uzavřena již zmiňovaným podpisem této deklarace. Program konference se zabýval celou řadou témat, týkajících se právních předpisů o znakovém jazyce

v Evropské unii. Bruselská deklarace je prvním krokem k dosažení uznání znakového jazyka v Evropě a tím dobrým signálem pro sluchově postižené žijících na Starém kontinentě. Autoři deklarace prostřednictvím tohoto dokumentu vyslovili své požadavky, které se týkají například celkové úrovně vzdělávání či úrovně tlumočnicků znakového jazyka. Dále prezentují, že právo na znakový jazyk by mělo být akceptováno tak, jako že se jedná o právo lidské. Deklarace by měla sloužit jako vodítko pro tvůrce politik jednotlivých států EU. (<http://ruce.cz/clanky/852-bruselska-deklarace-eu-o-znakovych-jazycich>) [29.8.2011].

8.1 Bruselská deklarace o znakových jazycích

Deklaraci o znakových jazycích uvádí tisková zpráva o pořádání konference o právních předpisech o znakovém jazyku dne 19. listopadu 2010, která se odehrála na půdě Evropského parlamentu. Byla přednášena v mezinárodním znakovém jazyce a mluvené angličtině. Konference se zabývala tématy z oblasti právních předpisů o znakovém jazyku v Evropské unii s odvoláním na význam přijatých zákonů, jak v evropské, tak i na národní úrovni. Východiskem bude ten fakt, že zákony je nutné koncipovat s ohledem na potřeby společenství neslyšících jako celku, včetně legislativních opatření týkajících se tlumočnicků a tlumočnických služeb.

Konference se zúčastnili zástupci každé členské asociace EUD, které zahrnují všechny členské země EU a byla jim zde představena kniha Právní předpisy a znakovém jazyku v EU. Publikace je vůbec prvním komplexním výzkumem právních předpisů o znakovém jazyku v EU. V souvislosti s Bruselskou deklarací bylo tedy nutné ustanovit některé právní předpisy týkající se znakového jazyka. A právě toto téma je zpracováno v již zmiňované knize Právní předpisy o znakové řeči v Evropě (Sign Language Legislation in Europe). Jsou zde shrnuty všechny právní předpisy v EU,

které ve svém obsahu nějakým způsobem zmiňují znakový jazyk. Kniha, která je dílem Evropské unie neslyšících, vznikla na základě výzkumů prováděných národními asociacemi Neslyšících a národních asociací tlumočnicků znakového jazyka. Právní předpisy jsou členěny do tří částí, z nichž první seznamuje s důležitými pojmy týkající se Neslyšících, znakového jazyka a shrnuje právní předpisy. Předkládá i přehled nadnárodních právních předpisů na úrovni OSN a EU. V neposlední řadě seznamuje s koncepcí dvojjazyčného vzdělávání. Druhá část knihy předkládá detailní pohled na každou zemi EU, například popisuje národní znakový jazyk, seznamuje s údaji o registrovaných tlumočnicích či dodává přibližné číslo Neslyšících v té dané zemi. Závěrečná část Právních předpisů jedná se o přílohu, deklaruje vlastní právní předpisy, cituje příslušné články nebo celé zákony.

Dalším bodem Bruselské deklarace je oddíl Používání znakových jazyků. Kapitola Používání znakových jazyků vyzývá Evropskou unii k přijetí všech nezbytných právních kroků k tomu, aby národní znakové jazyky členských států byly uznány EU na stejné úrovni jako již uznané mluvené jazyky. Dále hovoří o možnosti svobodně a bez jakýchkoliv omezení používat svůj znakový jazyk. Stěžejním bodem je také požadavek, který zdůrazňuje, že důležitým a nezbytným krokem je výuka pro členy rodiny v tomto jazyce, tak aby neslyšící nebo nedoslýchavé dítě bylo co nejlépe socializováno a integrováno do společnosti svých rodičů. Prioritní stránkou vzdělávání by mělo být právo učit se znakový jazyk a zároveň psaný národní jazyk. Mluvíme o dvojjazyčném tedy bilingválním vzdělávání. Podstatným bodem této kapitoly Deklarace je zabezpečení přístupu k veřejným službám ve znakovém jazyce. V zaměstnání bude Neslyšícím nebo nedoslýchavým lidem právně zaručeno rovné zacházení. Dále je velmi důležité, aby byl národní znakový jazyk chráněn a podporován ze strany

společnosti a národa. Velmi důležitá je i otázka tlumočnických služeb, zejména fungování tlumočnicků a jejich další odborný rozvoj a zvyšování úrovně vzdělávání.

8.1.1 Zásady Bruselské deklarace

Bruselská deklarace obsahuje celkem sedm zásad, kterými zástupci národních asociací neslyšících členských států EU a přidružených členů vyzývají Evropskou unii k dialogu na evropské úrovni a přijetí odpovídajících zákonných opatření k podpoře a uznání znakového jazyka v celém regionu Evropské unie.

ZÁSADY

1. Podle smluv a zásad Evropské unie a předpisů stanovených v Listině základních práv jsme my, neslyšící a nedoslýchaví uživatelé znakového jazyka, rovnocennými občany Evropské unie s právem volného pohybu.

Všichni dotazovaní účastníci (ASNEP, ČUN, FRPSP a Komora) se shodují v tomto bodě zásad Bruselské deklarace na faktu, že Evropská unie má zpracovány všechny potřebné a nutné smlouvy a zásady, na základě kterých jsou všichni neslyšící nebo sluchově postižení z celé Evropské unie rovnocenní s ostatními občany všech členských zemí sdružených do EU.

2. Neslyšící a nedoslýchaví lidé v Evropě jsou uživateli a ochránci mnoha původních národních znakových jazyků a tvoří zranitelná společenství rovnocenná jiným jazykovým a kulturním menšinám.

Tento bod zásad je podle České unie neslyšících naplněn a vyřešen v České republice pomocí zákona číslo 155/1998 o znakových jazycích, zejména v §1, §3 a §4. Tím, že znakový jazyk byl legislativně uznán, tak se na sluchově postižené a jejich komunikaci již nepohlíží jako na nekorektní způsob

komunikace, ale jako na rovnocennou kulturní menšinu, která má své pevné místo ve společnosti.

3. Původní národní znakové jazyky členských států jsou rodným jazykem uživatelů znakového jazyka. Výzkum již dávno potvrdil, že znakové jazyky jsou plnoprávné jazyky s vlastní gramatikou a větnou skladbou jako mluvené jazyky. Slouží všem praktickým i teoretickým účelům přirozeného jazyka, včetně osvojení jazyka způsobem odpovídajícím věku u kojenců a dětí.

Všichni dotazovaní účastníci rozhovorů se opět jednoznačně shodují v názoru, že tento bod je naplněn opět zákonem číslo 155/1988 o znakových jazycích. A to zvláště §4, který hovoří o tom, že český znakový jazyk je základním dorozumívacím jazykem neslyšících v České republice. Dále že český znakový jazyk je přirozený a plnohodnotný komunikační systém tvořený specifickými vizuálně-pohybovými prostředky, tj. tvary rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní části trupu. Český znakový jazyk má základní atributy jazyka, tj. znakovost, systémovost, dvojitý členění, produktivnost, svébytnost a historický rozměr, a je ustálen po stránce lexikální i gramatické.

ČUN jen navíc vidí v tomto bodě problém ve formulaci v pasáži „osvojení jazyka způsobem odpovídajícím věku kojenců a dětí“. Většina neslyšících uživatelů se rodí totiž ve slyšících rodinách. Z tohoto důvodu ČUN chce prosazovat vznik organizací, které by byly schopné pro tyto uživatele zastřešit program, ve kterém by si mohly děti osvojovat znakový jazyk v kontaktu s rodilým uživatelem znakového jazyka.

KOMORA navíc připomínkuje v textu užití termínu „rodný“ – podle jejího názoru by bylo vhodnější nahradit slovem „přístupným“, „preferovaným“ nebo „prvním“.

4. Jedním z pilířů společnosti uživatelů znakového jazyka je kultura neslyšících. Jako taková tvoří nedílnou součást kultur členských států, a proto musí být chráněna a podporována na vnitrostátní i regionální úrovni.

K tomuto bodu se vyjádřili ASNEP, ČUN a FRPSP. ČUN vidí naplnění této zásady opět v přijatém zákoně 155/1988 o znakových jazycích, zejména v §4. ASNEP zdůrazňuje, že povědomí o kultuře Neslyšících je v České republice velmi malé. Podpora kultury Neslyšících není téměř nijak řešená z hlediska financí a propagace. Sice existují zájmové spolky s bohatou kulturní náplní, které se zabývají sportem, divadlem, hudbou, ale do povědomí majoritní společnosti téměř neproniknou. Dozví se o nich pouze člověk, který se cíleně zajímá o kulturu Neslyšících. Nejvíce informací o kulturních a společenských akcích získá člověk na webových stránkách organizací, které se zabývají činností v práci se sluchově postiženými lidmi. Například FRPSP vidí nedostatek v absenci podpory kulturních akcí a kulturního povědomí na vnitrostátní, ale i na regionální úrovni. Celkově je situace ohledně financí v sociální sféře velmi špatná, nestačí na důležité věci, jako jsou tlumočníci, natož pak na kulturní akce. Ty jsou ale pro lidi s handicapem velmi důležitým bodem v jejich nelehkém životě.

5. Každý uživatel znakového jazyka musí mít právo používat svůj rodný znakový jazyka bez omezení a diskriminace. Komunikace v rodném jazyce a jeho používání je základní lidské právo.

Komora v tomto bodě opět polemizuje s termínem „rodný“ - navrhuje nahradit jej slovem „přístupným“, „preferovaným“ nebo „prvním“. Je nutné si uvědomit, že handicapovaní lidé jsou více citliví vůči určitým věcem, které zdravý člověk nevnímá. Ne že by je nechtěl vnímat, ale jako zdravý jedinec není ničím v životě omezován, kdežto například neslyšící se dennodenně potýká s množstvím různých situací, které mu znesnadňují

život, a proto je nutné při přijímání důležitých nařízení a zákonů dbát na přesné formulace slov a vět.

6. Uživatelé znakového jazyka musí mít rovný přístup k veřejnému životu, vzdělávání a zaměstnání. Plné zapojení musí být podporováno a chráněno právními předpisy. Jedním způsobem, jak pomoci uživatelům znakového jazyka získat plný přístup, jsou tlumočníci znakového jazyka (osobně nebo prostřednictvím moderních informačních řešení na míru).

Tlumočnická služba pro potřeby neslyšících je specifický typ služby, který pomáhá osobám s vadou sluchu kompenzovat jejich postižení, které je velmi podstatným způsobem izoluje od našeho světa silnou jazykovou bariérou. Tato bariéra znesnadňuje sluchově postiženým lidem plnohodnotně fungovat v jejich soukromém, pracovním i společenském životě. Z tohoto důvodu je nezbytné pro tyto jedince zajistit kvalitní tlumočnické služby, tak aby byla naplněna jejich lidská práva, jak ukládá Ústava České republiky. Právo na volbu dorozumívacích prostředků je pro sluchově postižené zakotveno v Zákoně o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob 384/2008 Sb. Jedná se o takzvané komunitní tlumočení, při němž jsou neslyšícímu tlumočena jeho osobní jednání na úřadech, u lékaře, právníka nebo při jiných úředních jednáních. Zejména v těchto situacích je pro neslyšícího důležité mít adekvátní oporu v jazykovém převodu prostřednictvím tlumočnicka. Bez této pomoci není schopen se kompetentně rozhodovat. V České republice funguje v rámci poskytování tlumočnických služeb několik poskytovatelů sociálních služeb. Jedním z nich je oslovený ASNEP – celorepublikově působí jeho Centrum zprostředkovávání tlumočnicků pro neslyšící. Společně s Českou komorou tlumočnicků se potýkají s různými problémy při naplňování šesté zásady Bruselské deklaráce.

Na úplném začátku kruhu stojí finanční prostředky. Shodně jak ASNEP, tak Komora hovoří o tom, že současná dotační politika bohužel nezajišťuje žádné z poskytovatelských organizací spolehlivý a dlouhotrvající přísun financí, které zaručí dostatek tlumočnicků a tím pádem i potřebné celoplošné pokrytí těchto služeb. Téhož stavu zapříčiňuje to, že se může stát, že organizace musí pozastavit činnost svých tlumočnicků. Ti se musí společně s neslyšícím klientem pokusit registrovat u jiné organizace, ale v této chvíli začíná řetězení problémů. Vzniká totiž přetlak, kapacita jiného zprostředkovatele může být naplněna a tím pádem není v silách organizace proplácet tlumočnické služby nad rámec jejího finančního objemu.

Do bludného kruhu se pak dostává další aspekt, a tím je opakované tlumočení. Pro tlumočnicka složitý etický problém. Jde o situace, kdy tlumočí pro jedince v rámci jedné situace, například při kontrole u lékaře nebo při vleklejším soudním jednání. Tlumočnick je již od začátku seznámen s průběhem případu, zná důležité detaily a kontexty, či případné specifické potřeby klienta. Ale nastane doba, kdy na jeho služby již nejsou vyhrazeny žádné finanční prostředky. Dostává se do paradoxní situace, na jedné straně je vázán „služebně“ ke svému klientovi, ale na druhé straně má své soukromé materiální potřeby, které je také nutné uspokojovat.

Třetí bod problému spočívá v tom, že stát proplácí tlumočnické služby jen velmi omezeně. Ty pak rozhodně nestačí pokrýt potřeby neslyšících v průběhu roku. Neslyšící v tomto případě volí mezi dvěmi alternativami. V prvním případě si služby tlumočnicka uhradí ze svých finančních zdrojů, ty jsou ale obecně dosti omezené, takže dochází i k takovým situacím, kdy je ochoten či nucen se zadlužit. Druhou daleko horší možností je, že se „dobrovolně“ stáhne ze situací, které tlumočení vyžadují, a tím se prakticky takovýto handicapovaný jedinec sociálně izoluje od zbytku společnosti.

Tímto ale jsou popřena zákonem deklarovaná práva neslyšících na používání vlastního jazyka.

Předposledním článkem v „bludném“ kruhu je otázka dalšího vzdělávání tlumočnicků a zvyšování jejich profesní úrovně, na základě pravidel profesních organizací, ale i jejich vlastní profesní cti. Jedná se zpravidla o vysokoškolsky vzdělané lidi kteří, pokud jim tlumočení nezajistí spolehlivý finanční příjem, tak odcházejí do jiných profesí. Tím ale trpí následná kvalita poskytovaných služeb.

Poslední článek kruhu tvoří reakce státních institucí na celkové roční objemy tlumočení. Ty se následkem omezování toku financí do sociální sféry zákonitě snižují, a tak vzniká celkový dojem, že vlastně tlumočení v původním objemu na další rok není potřebné. Tak dojde k situaci, kdy organizacím poskytujícím sociální služby, je snížena celková částka na úhradu tlumočení. Tímto krokem pak dochází k vlekokcím se finančním, ale i organizačním problémům. Kruh se uzavírá.

V České republice platí zákon o znakové řeči již 14 let, ale jak je zřejmé z výše uvedeného šetření, není uspokojivě vyřešena situace s proplácením tlumočnických služeb a tím pádem i naplňování šestého bodu Bruselské deklarace.

7. Evropská unie musí podporovat své členské státy, aby přijímaly potřebná zákonná opatření na ochranu a podporu národních znakových jazyků a splnily tak cíle strategie EU 2020, kterými je zvýšit zaměstnanost a životní úroveň v Evropské unii.

Podle názoru Komory jsme jako Česká republika přijali zákon o znakových jazycích již v roce 1998. Změny, které sebou tento akt přinesl jsou viditelné,

ale samotné uzákonění ZJ ještě nezaručuje lepší zaměstnanost a tím pádem i zvýšení životní úrovně sluchově postižených lidí.

Zásada číslo	Stručná charakteristika zásady	Splňuje ČR požadavek EU?
1	Podle smluv a zásad EU jsou neslyšící rovnocennými občany Evropské unie	Zákonná opatření vydaná v rámci EU
2	Neslyšící tvoří zranitelná společenství rovnocenná jiným jazykovým a kulturním menšinám	Zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči
3	Původní národní znakové jazyky jsou rodným jazykem uživatelů ZJ	Zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči. Ale potřeba vzniků programů s rodilým uživatelem ZJ.
4	Kultura neslyšících musí být chráněna a podporována	Zákon č.155/1998 Sb., o znakové řeči. Nutnost poskytnutí více financí na podporu kultury
5	Právo používat svůj rodný znakový jazyka bez omezení a diskriminace	Právo na služby tlumočnicka je v obsaženo v zákoně
6	Rovný přístup k veřejnému životu, vzdělávání a zaměstnání	Zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči. Uzákoněná doba nároku za rok na tlumočnicka je nízká. Nedostatek finančních prostředků na tlumočení navíc.
7	Zákonná podpora a ochrana ZJ na zvýšení zaměstnanosti a životní úrovně	Zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči

Tabulka 3

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zmapování práce Evropského parlamentu v otázce prosazování práv neslyšících na používání znakového jazyka jako jejich rodného jazyka. Dále pak na rozbor Bruselské deklarace o znakových jazycích v Evropské unii z roku 2010, která byla zpracována a předložena na první konferenci o právních předpisech o znakovém jazyku.

Informace, které napomohly k formulaci odpovědí, jsem získala od kompetentních osob, které se ve své práci intenzivně zabývají pomocí sluchově handicapovaným jedincům. Jednalo se zejména o organizace ASNEP, Českou unii neslyšících, Federaci rodičů a přátel sluchově postižených a Českou komoru tlumočnicků znakového jazyka.

Na základě výzkumného šetření jsem zjistila, že předložené zásady z Bruselské deklarace o znakových jazycích jsou ve všech bodech Českou republikou akceptovány a na legislativní úrovni uznány. Naplnění první zásady je v podstatě dokumentační záležitostí Evropské unie. Bod druhý – rovnocennost jiným jazykovým a kulturním menšinám je zakotven v Zákoně č. 155/1998 Sb., o znakové řeči. Totéž lze říci i o bodu číslo tři, ale zde by bylo vhodné v ČR podporovat vznik organizací, které by měly možnost rozvíjet program, ve kterém by si mohly děti osvojovat znakový jazyk v kontaktu s rodilým uživatelem znakového jazyka. Čtvrtá zásada, která hovoří o kultuře Neslyšících, je sice naplňována po stránce legislativní v Zákoně č. 155/1998 Sb., o znakové řeči, ale tato specifická kultura žije na okraji společnosti. Jakákoliv kulturní činnost není dostatečně řešena z hlediska financí a propagace. Pokud se slyšící člověk cíleně nezajímá o určitou kulturní akci, prakticky nemá mnoho šancí informace získat. V tomto ohledu má ČR rezervy v realizaci pomoci této kultuře vzkvétat.

Bod pátý je úzce spojen s bodem šest, a to v oblasti užívání znakového jazyka bez omezení. V tomto případě je v naší společnosti vytvořena odborná základna tlumočnicků znakového jazyka, na které je kladen vysoký požadavek profesionality a znalostí. Ale vše stojí a padá na tocích financí do organizací, které tyto tlumočnické služby poskytují. ČR tedy má své odborníky v tlumočení, ale tyto služby nemohou neslyšící v potřebné míře využívat, z důvodů již zmíněného nedostatku financí. Tato situace pak nutí některé sluchově postižené jedince se uchýlit do sociální izolace. Zásada sedm hovoří o zvýšení zaměstnanosti a životní úrovně Neslyšících – tento bod ČR v předstihu již splnila výše zmíněným Zákonem o znakové řeči, ale jak vyplynulo z šetření mezi dotazovanými organizacemi, samotné přijetí zákona nedeclaruje jeho naplňování.

Jak šetření ukázalo, všechny zásady Bruselské deklarace jsou Českou republikou po stránce zákonné v plné míře naplněny. Stanovená hypotéza byla tedy potvrzena. Existují však některé nedostatky, které lze vyřešit pouze za přispění dostatku financí. Na druhou stranu je nutné upozornit na vysokou erudovanost tlumočnicků znakového jazyka v jejich oboru.

Shrnutí

Bakalářská práce Znakový jazyk – speciální forma komunikace Neslyšících s jejich okolním světem se snaží přiblížit svět sluchově postižených zdravé slyšící veřejnosti. Práce obecně seznamuje s termínem sluchové vady. Charakterizuje lehkou nedoslýchavost, střední nedoslýchavost, těžkou nedoslýchavost, úplnou hluchotu, praktickou hluchotu. Práce především představuje komunikační systémy, které Neslyšící používají ke svému verbálnímu vyjádření. Zejména se jedná o znakový jazyk, dále pak znakovanou češtinu, prstovou abecedu, orální a totální komunikaci. Seznamuje s legislativou České republiky. Přibližuje úkoly Komory tlumočnicků, která výrazně svými službami pomáhá Neslyšícím překlenovat jazykovou bariéru s majoritní společností při důležitých jednáních na úřadech, soudech nebo u lékaře. O zapojení Neslyšících do života společnosti a o uznání znakového jazyka na legislativní úrovni každé země se výrazně zasazuje Evropská unie, především svým dokumentem Bruselskou deklarací o znakových jazycích z roku 2010.

Seznam použité literatury

HRUBÝ, J. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*, 1. díl 2. přepracované a rozšířené vydání, Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1999. ISBN 80-7216-096-6.

HRUBÝ, J. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*, 2. díl Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 01998. ISBN 80-7216-075-3.

KRAHULCOVÁ, B. *Komunikace sluchově postižených*, Praha: První dotisk 2. vydání, Univerzita Karlova, 2003. ISBN 80-246-0329-2.

MACUROVÁ, A. *Speciální pedagogika*, Praha: Univerzita Karlova PF, 2008, roč. 18, č. 2. ISSN 1211-2720.

MACUROVÁ, A. *Speciální pedagogika*, Praha: Univerzita Karlova PF, 2008, roč. 18, č. 4. ISSN 1211-2720.

POTMĚŠIL, M. *Sluchové postižení a sebereflexe*, Univerzita Karlova v Praze: Nakladatelství Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1300-0.

PULDA, M. *Surdopedie se zaměřením na raný a předškolní věk*, Brno-Kraví hora: 1. dotisk 1. vydání, Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1994. ISBN 80-210-0476-2.

SLOWÍK, J. *Komunikace s lidmi s postižením*, Praha: Portál, s.r.o., 2010. ISBN 987-80-7367-691-9.

SOLOVJEV, I. M. a kolektiv. *Psychologie neslyšících*, Praha: SNP, 1977 jako svou publikaci č. 60-0-88. 14-398-77.

TORÁČOVÁ, V. *Tlumočení pro neslyšící a související legislativa*, Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, o.s., 2008. ISBN 978-80-87218-31-0.

Internetové zdroje

Co je totální komunikace [on line]. 2011, [cit. 2011-08-17]. Dostupné z WWW: <http://www.gjk.cz/~xkrop01/znakovfka/komunikace.htm>

Registr překladatelských firem ČR [on line]. 2011, [cit. 2011-08-27]. Dostupné z WWW: <http://www.tlumoceni-preklady.cz/o-prekladatelstvi/tlumoceni-do-znakove-reci/>

ruce.cz, Bruselská deklarace EU o znakových jazycích [on line]. 2011, [cit. 2011-08-29]. Dostupné z WWW: <http://ruce.cz/clanky/852-bruselska-deklarace-eu-o-znakovych-jazycich>

ruce.cz, Info-Zpravodaj 2010, roč. 18, č.1 [on line]. 2011. [cit. 2011-09-10]. Dostupné z WWW: <http://ruce.cz/clanky/863-jak-je-znakovy-jazyk-zpracovavan-v-mozku>

ruce.cz, Obecně o znakovém jazyce [on line]. 2007. [cit. 2012-01-15]. Dostupné z WWW: <http://ruce.cz/clanky/188-co-je-znakovy-jazyk-znakovana-cestina>

ruce.cz, Základní terminologie [on line]. 2011, [cit. 2011-07-30]. Dostupné z WWW: <http://ruce.cz/clanky/2-terminologie>

Sbírka zákonů, Sagit [on line]. 2012, [cit. 2012-02-03]. Dostupné z WWW: <http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb98155&cd=76&typ=r>

VALVODA, J. *Nedoslýchavost*, [on line]. 2007, [cit. 2012-01-15]. Dostupné z WWW: <http://www.solen.cz/pdfs/med/2007/12/07.pdf>

Zdravnet.cz [on line]. 2008, [cit. 2012-02-25]. Dostupné z WWW: <http://www.zdravnet.cz/detail/asnep.html>

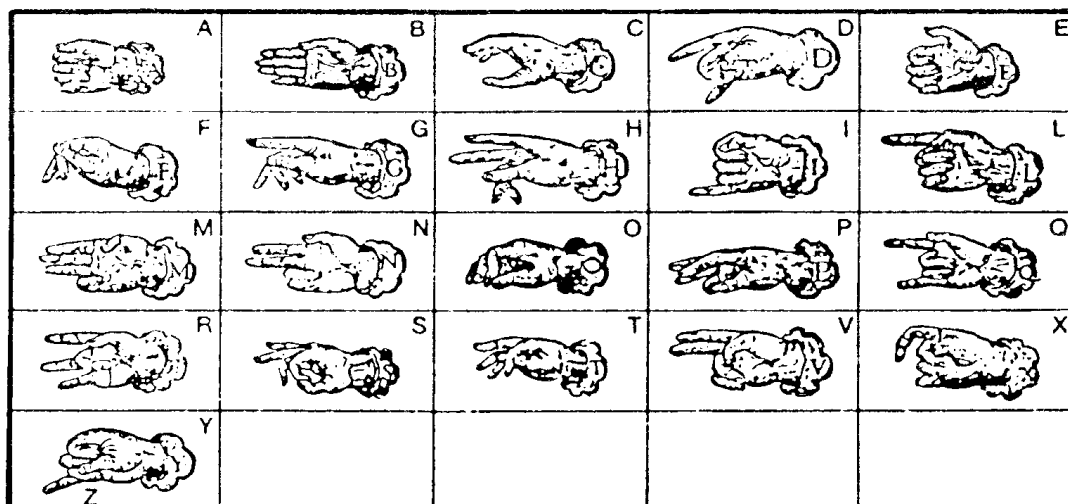
Seznam tabulek

Tabulka č.1	14
Tabulka 2.....	15
Tabulka 3.....	60

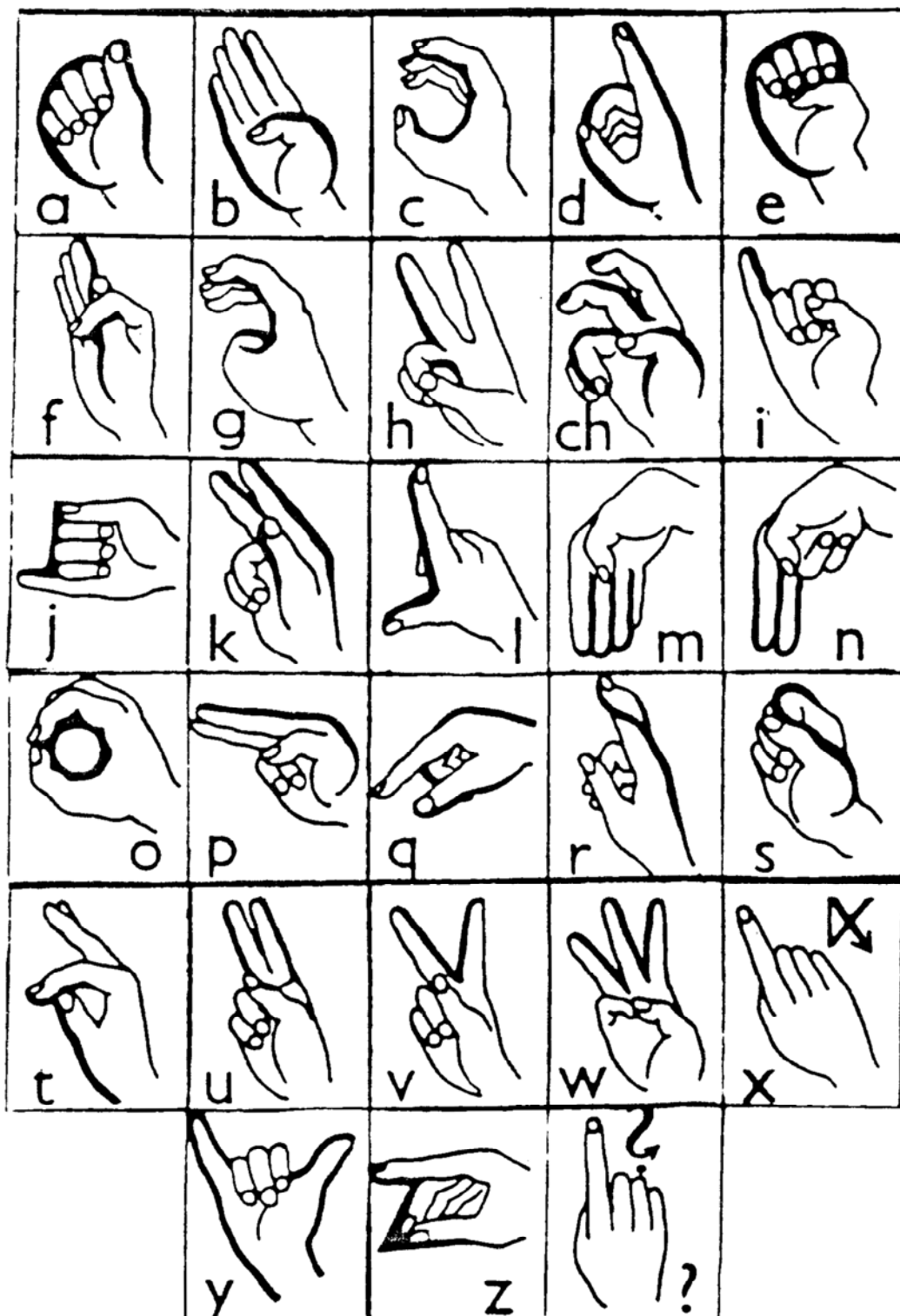
Seznam obrázků

Obrázek č.1 – De Yberova prstová abeceda (1593).....	68
Obrázek č.2 – česká prstová abeceda	69
Obrázek č.3 – Mezinárodní prstová abeceda	70

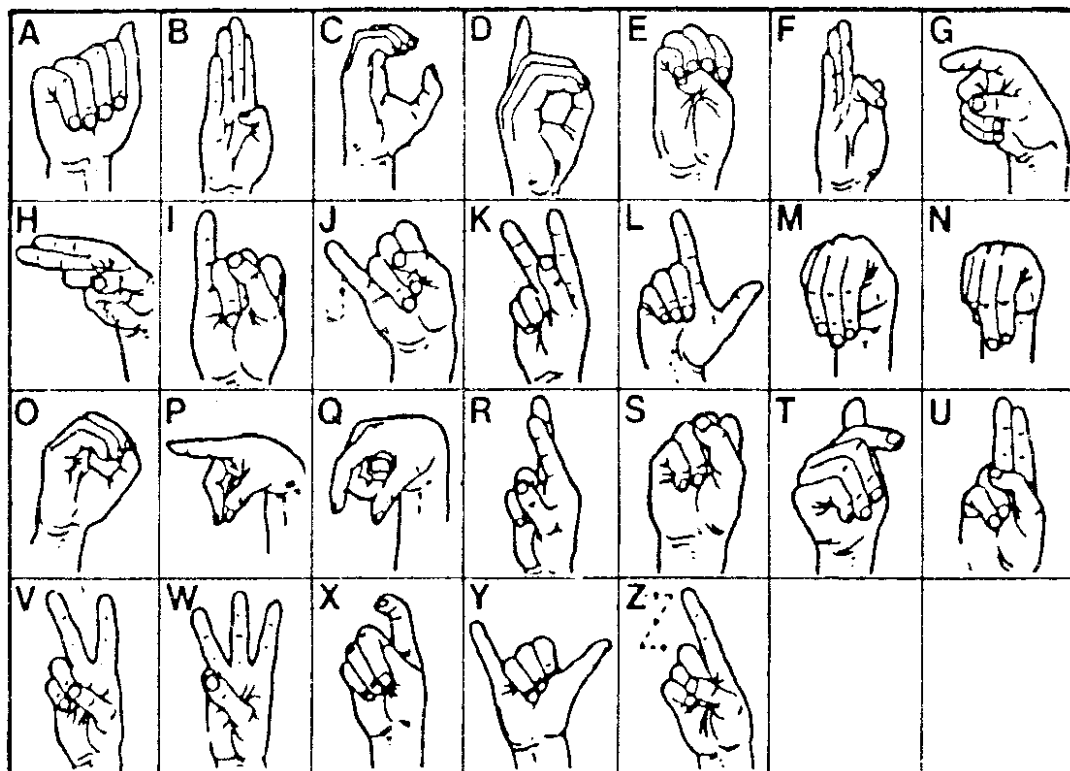
Přílohy

Obrázek č.1 – De Yberova prstová abeceda (1593)

Obrázek č.2 – česká prstová abeceda

Obrázek č.3 – Mezinárodní prstová abeceda